

Voor een streek met karakter

ONTWIKKELINGSSTRATEGIE HASPENGOUW

Interlokale vereniging Plaatselijke Groep Leader Haspengouw

VOORWOORD

Anticiperend op het groot bestuurlijk en maatschappelijk bewustzijn inzake plattelandsontwikkeling en gebiedsgerichte werking heeft de provincie Limburg, samen met de Europese Unie en de Vlaamse overheid, een proactief beleid ontwikkeld. Met de beschikbare middelen in PDPO I heeft het provinciebestuur tijdens de programma-periode 2000-2006 belangrijke nieuwe impulsen aan de Limburgse plattelandsontwikkeling gegeven.

Specifiek voor Haspengouw heeft zich vooral dankzij de talrijke projectrealisaties, medegefinancierd via het Limburgse Doelstelling 2-programma 2000-2006, een sterke cultuur van bovenlokale samenwerking en sub-regionaal gebiedsgericht denken ontwikkeld.

Dit uit zich andermaal in de gebiedsgerichte en geïntegreerde ontwikkelingsstrategie van de Plaatselijke Groep Leader Haspengouw, die naar aanleiding van het Europees initiatief Leader is opgericht.

Leader heeft de doelstelling om met een bottom-up-benadering een nieuwe dynamiek te geven aan een regio en stimuleert de samenwerking tussen de publieke sector en de plattelandsactoren om het regionaal potentieel tot ontwikkeling te brengen. Op lange termijn zal deze aanpak het lokaal economisch en maatschappelijk weefsel op het platteland versterken en bijdragen tot een versterking van de territoriale verbondenheid, een diversificatie van het plattelandseconomie en een verbetering van de leefkwaliteit van het gebied.

Op deze thema's focust zich ook het voorliggende ontwikkelingsplan, dat meer dan ooit inzet op de regiospecifieke waarden, kansen en opportuniteiten. Dankzij dit maatwerk kunnen via gerichte projectrealisaties hefbomen

voor een verdere duurzame en kwalitatieve ontwikkeling van Haspengouw worden nagestreefd.

De provincie Limburg wil samen met de Plaatselijke Groep Leader Haspengouw de volgende jaren geen inspanning onverlet laten om grote sprongen voorwaarts te zetten in de economische en sociale slagkracht van de regio.

Marc Vandeput
gedeputeerde van Landbouw en Plattelandsontwikkeling

INHOUD

Hoofdstuk 1: Het Leadergebied Haspengouw	4
1.1 Afbakening van het Leadergebied	5
1.2 Bevolking	8
1.3 Coherentie van het gebied	8
1.4 Ruraal karakter	9
Hoofdstuk 2: De Plaatselijke Groep	10
2.1 Samenstelling	10
2.2 Administratieve structuur	11
2.3 Werking	11
2.4 Selectieprocedure en -criteria	13
2.5 Monitoring en evaluatie	15
2.6 Communicatie	15
2.7 Financieel plan	16
2.8 Financieel beheer	17
Hoofdstuk 3: Bijzonderheden Ontwikkelingsplan	18
3.1 Beschrijving en analyse van het Leadergebied	18
3.1.1 Geografische, geologische en demografische kenmerken	18
3.1.2 Economische kenmerken	23
3.1.3 Sociale kenmerken	35
3.1.4 Natuur en landschap	42
3.1.5 Cultureel Erfgoed	45
3.1.6 Streek- en hoeveproducten	46
3.1.7 Infrastructuur - knelpunten	47
3.1.8 SWOT-analyse	47
3.2 Overzicht van het reeds gevoerde beleid m.b.t. plattelandsontwikkeling in de regio	52
3.3 Doelstellingen	58
3.4 Voorgestelde maatregelen	59
3.4.1 Actieve natuur- en landschapszorg bewerkstelligen	59
3.4.2 Het verhogen en versterken van de leefbaarheid van de plattelandsdorpen	61
3.4.3 Erfgoedzorg en het versterken van de regio-identiteit	63
3.4.4 Stimuleren van duurzaam toerisme	64
3.4.5 Overzicht maatregelen- begunstigen- submaatregelen	65
3.4.5.1 Maatregelen/submaatregelen	65
3.4.5.2 Begunstigen	68
3.4.5.3 Leadersteun	68
3.4.6 Outputindicatoren	69
3.5 Samenwerking	70
3.6 Doelgroepen	70
3.7 Duurzaam karakter	70
3.8 Innovativiteit	71
3.9 Overdraagbaarheid	71
3.10 Complementariteit	71
3.11 Gelijke kansen	71
Bijlagen	73

ONTWIKKELINGSSTRATEGIE LEADER HASPENGOUW

Hoofdstuk 1: Het Leadergebied Haspengouw

1.1 Afbakening van het Leadergebied

Het voorliggende ontwikkelingsplan heeft betrekking op een groot gedeelte van Zuid-Limburg en een klein gedeelte van West-Limburg (cf. situeringskaart in bijlage 1). Het Leadergebied strekt zich uit over het grondgebied van 16 fusiegemeenten: Bilzen, Hoeselt, Kortesseem, Riemst, Voeren, Tongeren, Borgloon, Heers, Herstappe, Gingelom, Sint-Truiden, Nieuwerkerken, Wellen, Herk-De-Stad, Hasselt en Halen.

Concreet bestaat dit Leadergebied uit de volgende deelgemeenten:

- grondgebied Bilzen: de deelgemeenten Eigenbilzen, Grote-Spouwen, Hees, Hoelbeek, Rijkhoven, Rosmeer en Waltwilder
- grondgebied Hoeselt: de deelgemeenten Romershoven, Schalkhoven, en Sint-Huibrechts-Hern
- grondgebied Kortesseem: de deelgemeenten Guigoven, Vliermaal, Vliermaalroot en Wintershoven
- grondgebied Riemst: de deelgemeenten Genoelselderen, Herderen, Membruggen, Kanne, Valmeer, Zichen-Zussen-Bolder, Millen, Vlijtingen en Vroenhoven
- grondgebied Voeren: de deelgemeenten Moelingen, Remersdaal, 's Gravenvoeren, Sint-Martens-Voeren, Sint-Pieters-Voeren en Teuven.
- grondgebied Tongeren: de deelgemeenten Berg, Henis, Koninksem, Lauw, Mal, Neerrepen, Nerem, Overrepen, Piringen, Riksingen, Rutton, Sluizen, Vrerem, Widooie, Diets-Heur en 's Herenelderen
- grondgebied Borgloon: de deelgemeenten Bommershoven, Borgloon, Broekom, Gors-Opleeuw, Gotem, Groot-Loon, Hendrieken, Hoepertingen, Jesseren, Kerniel, Kuttetekoven, Rijkkel en Voort.
- grondgebied Heers: de deelgemeenten Batsheers, Gutschoven, Heers, Heks, Horpmaal, Klein-Gelmen, Mechelen-Bovelingen, Mettekoven, Opheers, Rukkelingen-Loon, Vechmaal en Veulen
- grondgebied Herstappe: de gemeente Herstappe
- grondgebied Gingelom: de deelgemeenten Boekhout, Borlo, Buvingen, Gingelom, Jeuk, Kortijs, Mielen-Boven-Aalst, Montenaken, Muizen, Niel-Bij-Sint-Truiden en Vorsen
- grondgebied Sint-Truiden: de deelgemeenten Aalst, Brustem, Duras, Engelmanshoven, Gelinden, Gorseem, Groot-Gelmen, Halmaal, Kerkom-bij-Sint-Truiden, Runkelen, Velm en Zepperen.
- grondgebied Nieuwerkerken: de deelgemeenten Binderveld, Kozen, Nieuwerkerken en Wijer
- grondgebied Wellen: de deelgemeenten Berlingen, Herten en Ulbeek
- grondgebied Herk-De-Stad: de deelgemeenten Derbroek, Donk, Herk-De-Stad en Scholen
- grondgebied Hasselt: de deelgemeenten Kermt, Spalbeek, Stevoort en Stokrooie
- grondgebied Halen: de deelgemeenten Halen en Zelem

Tabel 1: Gebiedsgegevens oppervlakte, bevolkingsaantal, bevolkingsdichtheid en bebouwingsgraad

Gemeente/Deelgemeente	Bevolkingsaantal	ha	Bevolkingsdichtheid	% bebouwd
Bilzen				
EIGENBILZEN	2.221	822,43	270,00	5
GROTE-SPOUWEN	1.230	525,62	234,00	4
HEES	746	370,91	201,00	2
HOELBEEK	510	398,70	128,00	2
RIJKHOVEN	1.259	468,03	269,00	4
ROSMEER	765	506,74	151,00	2
WALTWILDER	1.232	550,10	224,00	3
Borgloon				
BOMMERSHOVEN	892	637,48	140,00	2
BORGLOON	3.272	1.038,71	315,00	8
BROEKOM	386	184,84	209,00	2
GORS-OPLEEUW	406	533,59	76,00	1
GOTEM	260	212,93	122,00	3
GROOT-LOON	147	57,15	257,00	2
HENDRIEKEN	181	101,50	178,00	3
HOEPERTINGEN	2.092	850,40	246,00	6
JESSEREN	731,43	378,98	193,00	2
KERNIEL	716	404,78	177,00	3
KUTTEKOVEN	64	207,95	31,00	1
RIJKEL	762	295,18	258,00	6
VOORT	170	233,07	73,00	1
Gingelom				
BOEKHOUT	271	265,60	102,00	0
BORLO	638	370,69	172,00	4
BUVINGEN	325	342,54	95,00	2
GINGELOM	1.671	928,31	180,00	4
JEUK	1.366	916,63	149,00	2
KORTIJS	182	299,04	61,00	5
MIELN-BOVEN-AALST	878	593,54	148,00	2
MONTENAKEN	1.382	1.132,95	122,00	2
MUIZEN	113	268,28	42,00	1
NIEL-BIJ-SINT-TRUIDEN	616	283,90	217,00	5
VORSEN	214	229,97	93,00	3
Halen				
HALEN	5.698	2.613,92	218,00	5
ZELEM	2.719	1.057,85	257,00	6
Hasselt				
KERMT	4.214	759,23	555,00	15
SPALBEEK	1.705	479,04	356,00	7
STEVOORT	3.695	1.211,53	305,00	4
STOKROOIE	1.830	642,14	285,00	6
Heers				
BATSHEERS	87	222,24	39,00	0
GUTSCHOVEN	329	283,33	116,00	1
HEERS	1.991	892,72	223,00	4
HEKS	340	479,06	71,00	1
HORPMAAL	507	563,41	90,00	1
KLEIN-GELMEN	481	312,17	154,00	3
MECHELEN-BOVELINGEN	1.197	449,84	266,00	4
METTEKOVEN	150	214,78	70,00	0
OPHEERS	125	417,65	30,00	1
RUKKELINGEN-LOON	349	383,40	91,00	1
VECHMAAL	641	728,39	88,00	1
VEULEN	437	373,66	117,00	2
Herk-De-Stad				
BERBROEK	1.511	522,91	289,00	7
DONK	1.628	585,72	278,00	6
HERK-DE-STAD	5.514	2.019,96	273,00	6
SCHULEN	2.884	1.140,00	253,00	4
Herstappe				
HERSTAPPE	88	136,87	64,00	2

Hoeselt					
ROMERSHOVEN	768	293,08	262,00	4	
SCHALKHOVEN	308	242,46	127,00	2	
SINT-HUIBRECHTS-HERN	829	414,52	200,00	2	
Kortesseem					
GUIGOVEN	1.052	355,42	296,00	3	
VLIERMAAL	1.833	916,62	200,00	2	
VLIERMAALROOT	1.369	639,77	214,00	2	
WINTERSHOVEN	509	410,74	124,00	2	
Nieuwerkerken					
BINDERVELD	617	380,61	162,00	2	
KOZEN	1.521	543,10	280,00	5	
NIEUWERKERKEN	3.104	804,16	386,00	9	
WIJER	1.257	526,07	239,00	4	
Riemst					
GENOELSELDEREN	489	287,85	170,00	2	
HERDEREN	1.535	540,63	284,00	5	
MEMBRUGGEN	794	328,25	242,00	3	
KANNE	1.186	357,30	332,00	8	
VALMEER	1.702	511,12	333,00	5	
ZICHEN-ZUSSEN-BOLDER	2.937	701,03	419,00	7	
MILLEN	1.425	1.055,90	135,00	3	
VLIJTINGEN	2.507	879,49	285,00	4	
VROENHOVEN	1.550	752,56	206,00	4	
Sint-Truiden					
AALST	711	420,69	169,00	3	
BRUSTEM	2.569	907,72	283,00	8	
DURAS	438	284,28	154,00	4	
ENGELMANSHOVEN	408	42,27	966,00	18	
GELINDEN	1.388	719,35	193,00	3	
GORSEM	400	230,05	174,00	3	
GROOT-GELMEN	576	480,26	120,00	2	
HALMAAL	380	174,29	218,00	4	
KERKOM-BIJ-SINT-TRUIDEN	560	455,58	123,00	2	
RUNKELN	423	180,18	235,00	6	
VELM	2.221	1.032,98	215,00	4	
ZEPPEREN	3.260	1.230,24	265,00		
Tongeren					
BERG	592	435,54	136,00	8	
HENIS	790	329,12	240,00	2	
KONINKSEM	1.263	497,11	254,00	2	
LAUW	966	648,31	149,00	2	
MAL	975	377,92	258,00	8	
NEERREPEN	212	244,17	87,00	1	
NEREM	950	407,72	233,00	4	
OVERREPEN	691	359,86	192,00	3	
PIRINGEN	927	450,15	206,00	3	
RIKSINGEN	908	204,45	444,00	6	
RUTTEN	826	1.086,31	76,00	1	
SLUIZEN	679	305,92	222,00	3	
VREREN	2.125	1.089,86	195,00	3	
WIDOOIE	405	349,21	116,00	1	
S HERENELDEREN	566	379,89	149,00	2	
Voeren					
MOELINGEN	925	336,31	275,00	9	
REMERSDAAL	311	864,54	36,00	1	
'S GRAVENVOEREN	1.412	1.344,74	105,00	2	
SINT-MARTENS-VOEREN	890	1.289,28	69,00	1	
SINT-PIETERS-VOEREN	308	512,60	60,00	1	
TEUVEN	474	729,20	65,00	1	
Wellen					
BERLINGEN	195	253,03	77,00	1	
HERTEN	172	130,34	132,00	6	
ULBEEK	942	588,85	160,00	3	
TOTAAL	122.953	61.213,40	200,86		

Tabel 2: Aandeel niet-ruraal in het totale gebied

Deelgemeente/niet-ruraal	Gemeente	ha
BORGLOON	BORGLOON	1.038,71
KERMT	HASSELT	759,23
SPALBEEK	HASSELT	479,04
STEVOORT	HASSELT	1.211,53
NIEUWERKERKEN	NIEUWERKERKEN	804,16
KANNE	RIEMST	357,30
VALMEER	RIEMST	511,12
ZICHEN-ZUSSEN-BOLDER	RIEMST	701,03
ENGELMANSHOVEN	SINT-TRUIDEN	42,27
RIKSINGEN	TONGEREN	204,45
	Totaal niet-ruraal	6.108,85
	Totale oppervlakte gebied	61.213,40
	% niet-ruraal	9,98

Bij de afbakening is rekening gehouden met o.a. de volgende criteria:

- 1) Het Leadergebied bevat hoofdzakelijk de plattelandszones of rurale gebieden. Een aantal niet-rurale gebieden zoals Borgloon, Kermt, Spalbeek, Stevoort, Nieuwerkerken, Kanne, Valmeer, Zichen-Zussen-Bolder, Engelsmanshoven en Riksingen wordt bij de Leaderwerking betrokken omwille van gelijklopende fysieke, sociale en economische karakteristieken en teneinde een aaneengesloten gebied te vormen. Door de opname van deze niet-rurale gebieden wordt nog steeds voldaan aan het criterium dat maximaal 10% van het gebied niet-ruraal mag zijn.
- 2) De totale oppervlakte van het Leadergebied bedraagt 61.213,40 ha. Tabel 1 geeft o.a. de oppervlakteverdeling per deelgemeente. 6.108,85 ha van de totale oppervlakte van het Leadergebied oftewel 9,98% is niet-ruraal (cf. tabel 2).

1.2 Bevolking

Het Leaderprogramma richt zich tot kleinere plattelandsgebieden die niet minder dan 10.000 en niet meer dan 150.000 inwoners mogen tellen. De gemiddelde bevolkingsdichtheid mag maximaal 300 inwoners/km² bedragen.

Het Leadergebied Haspengouw telt in totaal 122.953 inwoners en heeft een bevolkingsdichtheid van 200,86 inwoners per km² (cf. 1.1, tabel 1).

1.3 Coherentie van het gebied

Het Leadergebied vormt zowel vanuit fysisch als vanuit sociaal en economisch oogpunt een logisch, aaneengesloten geheel, zoals ook uit de uitvoerige beschrijving van het gebied zal blijken (zie 3.1).

Op geografisch vlak wordt het gebied in het noorden afgebakend door de overgang naar het Kempens Plateau, in het zuiden door de grens met de provincie Luik, in het westen door de grens met de provincie Vlaams-Brabant en in het oosten door de rijksgrens met Nederland.

Het fysische landschap van het gehele gebied wordt gekenmerkt door een vruchtbare bodem, een zacht glooiend reliëf, rivieren en open ruimtes. Bodem, reliëf en water zijn bepalend geweest voor het huidige landschap waarbij voornamelijk het agrarisch karakter (akker-, fruit- en veeteelt) en het erfgoed- en cultuurlandschap (kastelen, vierkantshoeves, ...) het beeld van dit gebied bepalen.

Het noordelijk gedeelte van het gebied wordt ook wel 'Vochtig-Haspengouw' genoemd. Dit gedeelte situeert zich ten noorden van de N79 (Sint-Truiden – Borgloon - ... Tongeren - Maastricht) en vormt een overgangsgebied naar de Kempen. Dit deel is rijk aan rivieren en beken (Demer, Herk, Kleine en Grote Gete). Hier worden vooral fruit en zuivel geproduceerd. Het landschap is er dan ook rijk aan boomgaarden en weilanden. Door het fijnmazig net van deze beekvalleien met hun overstromingsgebieden is hier weinig kernvorming ontstaan, maar hebben zich wel vele linten ontwikkeld. De verspreide bebouwing langs deze lange linten, te samen met de hagen en houtkanten rond akkers en weiden geven deze streek een typisch rasterlandschap.

Het zuidelijk gedeelte van het gebied oftewel 'Droog-Haspengouw' bevindt zich ten zuiden van de lijn Sint-Truiden, Borgloon en Tongeren. Tot deze deelruimte behoren de gemeenten Sint-Truiden, Borgloon, Halen, Hoeselt, Gingelom, Heers, Tongeren en Riemst. Het maakt deel uit van de leemstreek en is een belangrijk akkerbouwgebied met veel graanakkers en suikerbietenvelden. Er zijn nauwelijks rivieren, tenzij de Jeker. Dit deel wordt gekenmerkt door open ruimtes, compacte dorpsstructuren, vierkantshoeves en kastelen. Er is eveneens lintbebouwing, maar de kernstructuur blijft goed zichtbaar. In de Voerstreek, grenzend aan Droog-Haspengouw en tevens het uiterste oostelijke deel van het gebied, hebben landbouw en natuurontwikkeling een belangrijke hoofdfunctie. Ook hier vormen rivier- en beekvalleien zoals de Voer, Berwijn en de Gulp natuurlijke en landschappelijke dragers. Daarnaast wordt dit deel gekenmerkt door bossen, holle wegen, weiden, kerkdorpjes, kastelen en hoeves.

In het uiterste westelijke deel van het gebied, grenzend aan Vochtig-Haspengouw, in het stroomgebied van de Demer en de Herk, wordt het landschap eveneens ingenomen door verspreide bebouwing in linten met grote open binnengebieden. De verlinting komt er bijna voor in een rasterstructuur, zonder kerngerichte groei. Herk-de-stad en Zelem zijn hier de belangrijkste kernen. Het gebied is vochtig tot moerassig en erg gevoelig voor overstromingen.

De verbondenheid tussen de erfgoedelementen en de landschappelijke relictten in het gehele gebied is erg groot, beide zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden.

De authenticiteit van het landschap wordt echter meer en meer uit het oog verloren. Onder meer omwille van een gebrek aan economische waarde verdwijnen een aantal typische elementen zoals o.a. hagen en hoogstamboomgaarden. Ook de eigenheid van de kerkdorpen wordt steeds minder gerespecteerd door maatschappelijke verarming, een veelheid aan bouwstijlen, enz.

De maatschappelijke (sociaal en economisch) ontwikkelingen in het gebied zijn de afgelopen decennia niet ongemerkt voorbijgegaan. Zuid-Limburg is nog steeds de landbouwstreek bij uitstek, maar de tijd dat bijna elke inwoner met de land- en tuinbouw verbonden was, is definitief voorbij. De landbouw is grootschaliger geworden en vele boerderijen zijn niet meer in exploitatie. Wegens gebrek aan opvolging stoppen ook steeds meer kleinere landbouwbedrijven. Gronden worden verkocht en boerderijen komen geheel of gedeeltelijk leeg te staan. Vaak worden die leegstaande gebouwen en oude woningen onvoldoende onderhouden, omdat de eigenaars ouder worden en ze opzien tegen de kosten en moeite om te renoveren. De werkgelegenheid in de landbouw is drastisch teruggelopen en ter plaatse niet noemenswaardig vervangen door jobcreatie in andere economische sectoren. Doordat steeds meer mensen elders gaan werken is het verkeer op de landelijke wegen toegenomen.

Jonge mensen verlaten het platteland en trekken naar de steden om er te werken en te wonen. Zelfs wie in zijn eigen dorp wil blijven, heeft het vaak moeilijk een goede en betaalbare woning te huren of te kopen. De ouderen blijven zo lang mogelijk wonen in te groot geworden woningen, die eens meerdere generaties herbergden. Het afgebakende Leadergebied heeft met voorsprong de oudste bevolking van Limburg en zelfs Vlaanderen. Vooral voor de kleine geïsoleerde kernen heeft dat nadelen, omdat ze voor alle voorzieningen afhankelijk zijn van de grotere dorpen en stedelijke kernen. Hetzelfde fenomeen geldt voor het woningbestand: nergens in Limburg zijn relatief zoveel oude woningen zonder hedendaags comfort te vinden.

1.4 Ruraal karakter

Het rurale karakter van het beoogde Leadergebied wordt vastgesteld op basis van de criteria bebouwde oppervlakte (<15%) en de bevolkingsdichtheid (< 300 inwoners/km²). In tabel 1 worden de cijfers voor de betreffende gemeenten op het niveau van de deelgemeenten meegedeeld. Het aandeel van de niet-rurale gebieden die eveneens werden opgenomen in het Leadergebied, is bovendien lager dan 10% (cf. 1.1, tabel 2).

Hoofdstuk 2: De Plaatselijke Groep¹

2.1 Samenstelling

De Plaatselijke Groep Leader Haspengouw is erg evenwichtig en representatief samengesteld wat betreft de vertegenwoordiging van de verschillende 'sectoren' (economie, sociaal-cultureel, natuur, overheid). Zowel gebiedsinterne als gebiedsoverstijgende partners zijn betrokken. Het spreekt voor zich dat het bij deze laatste categorie gaat om instanties die een organisatiestructuur en een werkveld hebben die het Leadergebied overstijgen, maar die tegelijk toch ook in het gebied zelf een werking hebben.

Volgende partners maken deel uit van de Plaatselijke Groep Haspengouw:

Publiek	
	Bilzen
	Borgloon
	Halen
	Gingelom
	Hasselt
	Heers
	Herk-de-Stad
	Hoeselt
	Kortesseem
	Nieuwerkerken
	Riemst
	Sint-Truiden
	Tongeren
	Voeren
	Wellen
	provincie Limburg
	ERSV Limburg vzw
	Vlaamse Landmaatschappij Limburg
Middenveld	
Economie	Toerisme Limburg vzw
	Unizo-Limburg vzw
Landbouw	BB Consult vzw
Sociale economie	De Wroeter vzw
	Labor Ter Engelen vzw
	Groenwerk vzw
	Natuur- en Landschapsbeheer Limburg vzw
Natuur	Regionaal Landschap Haspengouw en Voeren vzw
	Natuurpunt vzw
	Nationale Boomgaardenstichting vzw
Welzijn	RIMO-Limburg vzw
	Stebo vzw
	CAW Sonar vzw
	Steunpunt Groene Zorg vzw
Plattelandsbeleving	Landelijke Gilden vzw
	KVLV vzw
	Plattelandsklassen vzw
Cultuur	Cultuur Borgloon vzw
	Kasteel Mariagaarde vzw
	Con vivere vzw

De provincie Limburg heeft een coördinerende en ondersteunende rol vervuld bij de opmaak van dit ontwikkelingsplan. Elk van de hier genoemde partners in de PG heeft vóór het indienen kennis genomen van dit ontwikkelingsplan en heeft een intentieverklaring ondertekend. De actoren die de intentieverklaring hebben ondertekend, hebben via de ondertekende verklaring, de intentie uitgedrukt te willen toetreden tot de Leaderwerking.

2.2 Administratieve structuur

De Plaatselijke Groep verkiest om te werken met een administratieve en financiële eerstverantwoordelijke. Deze verantwoordelijkheid wordt opgenomen door de provincie Limburg, 4de Directie, Sectie Landbouw & Plattelandsontwikkeling, Universiteitslaan 1, 3500 Hasselt deze rol van eerstverantwoordelijke vervult.

Als structuur voor de Plaatselijke Groep Haspengouw is de voorkeur gegeven aan de vorm van een interlokale vereniging. De interlokale vereniging is juridisch een samenwerkingsverband zonder rechtspersoonlijkheid en zonder beheersoverdracht en heeft de uitvoering van het voorliggende ontwikkelingsplan als doel.

Conform het decreet intergemeentelijke samenwerking dd. 6 juli 2001, is een samenwerkingsovereenkomst afgesloten tussen de betrokken partners. Het decreet laat ook de mogelijkheid aan de diverse partners om een eventuele inbreng te doen in de interlokale vereniging. Langs deze weg zal door de provincie Limburg, 4de directie, sectie landbouw/platteland de rol van administratieve en financiële eerstverantwoordelijke worden opgenomen. De ontwikkelde expertise die de provincie Limburg, 4de Directie, Sectie Landbouw & Plattelandsontwikkeling heeft in het beheer van Europese programma's kan hierdoor maximaal worden ingezet. De correcte toepassing van de wet op de overheidsuitgaven, waarop de diverse Europese audits bij controle van goedgekeurde projecten zich zeer sterk focussen en die verplicht is in de werking van de interlokale vereniging, kan hierdoor ook maximaal worden gewaarborgd bij alle opdrachten en uitgaven die verband houden met de werking van de Plaatselijke Groep.

Conform het decreet is voor de algemene coördinatie van de interlokale vereniging een beheerscomité opgericht. Dit beheerscomité vormt de Plaatselijke Groep Leader Haspengouw. De Plaatselijke Groep is samengesteld uit minstens één vertegenwoordiger van elke partner (zie 2.1 Samenstelling), en voor de gemeenten aangewezen onder de gemeenteraadsleden, de burgemeester of de schepenen.

2.3 Werking

In de samenwerkingsovereenkomst afgesloten tussen de betrokken partners is de werking van de Plaatselijke Groep nader omschreven. Er wordt conform het decreet een onderscheid gemaakt tussen enerzijds een beheerscomité, voortaan Plaatselijke Groep genoemd, en anderzijds een Adviserend comité, voortaan Leadercomité genoemd.

Elk lid van de interlokale vereniging maakt deel uit van de Plaatselijke Groep. De leden van het Leadercomité worden gekozen uit de leden van de Plaatselijke Groep.

De Plaatselijke Groep heeft ondermeer de volgende taken:

- Lanceren van oproepen voor Leaderprojecten na goedkeuring van de ontwikkelingsstrategie
- Ontwikkelingsstrategie bekend maken in de streek
- De ingediende projecten in behandeling nemen
- Opvolgen voortgang ontwikkelingsstrategie
- Beslissen over aangevraagde wijzigingen in goedgekeurde projecten
- Beslissen over wijzigingen in de ontwikkelingsstrategie
- Goedkeuren op te maken draaiboek

Voor een werkbare beoordelingsprocedure geeft de Plaatselijke Groep er de voorkeur aan de rol van besluitvormingsorgaan toe te vertrouwen aan het Leadercomité. De Plaatselijke Groep zal de projectaanvragen beoordelen en zal een eerste beoordelingsverslag opstellen ten aanzien van het Leadercomité. Het Leadercomité zal dus optreden als besluitvormingsorgaan van de Plaatselijke Groep. Bij de samenstelling van dit besluitvormingsorgaan is rekening gehouden met het feit dat op het niveau van de besluitvorming de economische en sociale partners en de verenigingen tenminste 50% van het plaatselijke partnerschap uitmaken.

In de samenwerkingsovereenkomst evenals in het huishoudelijk reglement van de interlokale vereniging is de samenstelling van zowel de Plaatselijke Groep als van het besluitvormingsorgaan nader gespecificeerd. Het besluitvormingsorgaan is door de Plaatselijke Groep als volgt samengesteld:

Publieke sector (7 leden)

- 4 vertegenwoordigers van de gemeenten
- 3 vertegenwoordigers van de provincie Limburg

Middenveld (8 leden)

- 2 vertegenwoordigers sector Economie, met een gewaarborgde vertegenwoordiging van de toeristische sector)
- 1 vertegenwoordiger sector Land- en tuinbouw
- 1 vertegenwoordiger sector Sociale Economie
- 1 vertegenwoordiger sector Natuur
- 1 vertegenwoordiger sector Welzijn
- 1 vertegenwoordiger sector Plattelandsbeleving
- 1 vertegenwoordiger sector Cultuur

Toegevoegde leden met adviserende stem (2 leden)

- 1 ambtenaar van het provinciaal plattelandsloket
- 1 ambtenaar van het Provinciaal Centrum voor Cultureel Erfgoed (PCCE)

De vertegenwoordigers van de sectoren zijn gekozen uit de leden van de Plaatselijke Groep na goedkeuring van het voorliggend ontwikkelingsplan. Deze werden opgenomen in de samenwerkingsovereenkomst en het huishoudelijk reglement van de interlokale vereniging.

Voor de dagelijkse werking van de PG wordt 1 VTE coördinator ter beschikking gesteld door de provincie Limburg als eerstverantwoordelijke. Concreet zijn de taken van de coördinator de volgende:

- ondersteunt de werking van de PG inhoudelijk en administratief;
- is het permanente aanspreekpunt voor de leden van de PG en voor de inwoners uit het Leadergebied;
- bereidt de vergaderingen en beslissingen voor van de PG, verzorgt het secretariaat en staat in voor een accurate verslaggeving;
- verzorgt de communicatie over Leader naar de inwoners van de streek;
- adviseert mensen en organisaties met ideeën en/of projectvoorstellen;
- helpt in het tot stand komen van een gedragen ontwikkelingsvisie;
- volgt de Vlaamse en Europese ontwikkelingen m.b.t. het plattelandsbeleid op de voet;
- heeft een dynamiseringstaak in het gebied en de PG en zal de kans krijgen de nodige opleiding te volgen om zich optimaal van deze taak te kwijten.

Op vlak van administratie wordt de coördinator bijgestaan door 1/4 VTE administratief medewerker.

Beide personeelsleden worden door de provincie Limburg, 4de Directie, Sectie Landbouw & Plattelandsontwikkeling, ter uitvoering van de rol van administratieve en financiële eerstverantwoordelijke, in de interlokale vereniging ingebracht, en worden vermeld in de samenwerkingsovereenkomst tussen de partners van de Plaatselijke Groep.

Volgende personen worden door de provincie Limburg als personeelsleden ingebracht in de interlokale vereniging:

Voor de coördinatie van de PG: De heer Gilbert Paulus

Voor de administratieve ondersteuning: Mevrouw Cathérine Vanempen

De coördinator wordt een aantal dagen per week fysiek tewerkgesteld in het gebied ten einde o.a. zijn dynamiseringstaak te vervullen. Het Leadersecretariaat is gehuisvest op volgend adres:

Stadhuis Borgloon
Markt z/n
3840 Borgloon

Dit adres wordt eveneens opgenomen in de samenwerkingsovereenkomst tussen de partners en in het huishoudelijk reglement van de interlokale vereniging.

De dagen dat hij niet tewerkgesteld is in het Leadergebied, vervult hij zijn taken in het provinciehuis, Universiteitslaan 1 te 3500 Hasselt. De administratieve medewerkster wordt niet fysiek tewerkgesteld in het gebied, maar vervult haar taken in het provinciehuis, Universiteitslaan 1 te 3500 Hasselt.

De kosten voor werking van de PG, zowel personeels- als operationele kosten, zullen maximaal 20% van het totale budget voor de hele periode bedragen. Minstens 15% van de werkingsmiddelen zal gebruikt worden voor opleiding, verwerven van vakkundigheid en dynamisering.

2.4 Selectieprocedure en -criteria

Een project kan slechts worden ingediend tijdens een georganiseerde projectoproep door de PG op de daarvoor voorziene projectfiche én mits de hieronder beschreven procedure wordt doorlopen.

Het Leadercomité is als besluitvormingsorgaan van de PG belast met de selectie van projecten, de toekenning van Leadersubsidies en het formuleren van de specifieke, projectgebonden voorwaarden die de initiatiefnemer daarbij in acht dient te nemen.

De procedure is opgesplitst in twee fasen:

Fase 1: Indienen van een projectconcept

Een potentiële promotor dient, in afwachting van of volgend op een projectoproep georganiseerd door de PG, bij het Leadersecretariaat een beknopt inhoudelijk projectconcept in (max. 2 A4). De fiche projectconcept kan op aanvraag bekomen worden bij het Leadersecretariaat of is terug te vinden op <http://www.limburg.be/leader>. Dit projectconcept bestaat minimaal uit de volgende elementen: naam van het project, de doelstelling van het project, de reeds bekende en potentiële partners en/of co-promotoren, een korte beschrijving van de geplande activiteiten, het tijdschema en een globaal financieel plan. De coördinator toetst dit aanvraagconcept op ontvankelijkheid. Op basis van deze eerste toetsing vindt er een evaluatiegesprek plaats tussen de potentiële promotor en de coördinator.

Is deze eerste ontvankelijkheidsevaluatie negatief dan wordt dit door de coördinator schriftelijk meegedeeld aan de potentiële promotor. Projectconcepten met een negatieve ontvankelijkheidsevaluatie worden door de coördinator ter kennisgeving voorgelegd aan de Plaatselijke Groep op de eerstvolgende PG-vergadering.

Is deze ontvankelijkheidsevaluatie positief, dan wordt het projectconcept door de coördinator getoetst aan het algemeen provinciaal beleidskader.

Is de toetsing positief dan wordt dit voorgelegd aan de PG. De PG beslist vervolgens of de promotor het projectconcept verder mag uitwerken in een definitieve projectaanvraag. Daartoe is een standaard projectfiche opgemaakt. De promotor kan het project vervolgens indienen bij de volgende of lopende oproepronde. Een positieve toetsing in deze fase vormt echter geen garantie dat de eigenlijke projectaanvraag ook definitief zal goedgekeurd worden.

Is de toetsing met het provinciaal beleidskader negatief, dan wordt het projectconcept, samen met het toetsingsresultaat, voorgelegd aan de PG. De PG koppelt vervolgens hierover terug aan de potentiële promotor teneinde deze de mogelijkheid te geven het projectconcept aan te passen of bij te sturen en uit te werken in een definitieve projectaanvraag. De promotor heeft dan de mogelijkheid om zijn projectconcept aan te passen of bij te sturen in functie van de gemaakte opmerkingen. Dit aangepaste projectconcept wordt opnieuw voorgelegd aan de PG, die vervolgens beslist of de promotor het projectconcept verder mag uitwerken in een definitieve projectaanvraag.

Om het vergaderritme van de Plaatselijke Groep haalbaar te houden en om een snelle terugkoppeling naar de promotor te waarborgen, kan in elke fase van de beoordeling van de projectconcepten een schriftelijke procedure worden ingesteld.

Fase 2. Indienen van de eigenlijke projectaanvraag

Pas nadat de potentiële promotor de toestemming heeft gekregen van de PG om zijn projectconcept uit te werken in een definitieve projectaanvraag, kan hij zijn project indienen via de daarvoor voorziene projectfiche. Een exemplaar van de projectaanvraag kan op aanvraag bekomen worden bij het Leadersecretariaat of is terug te vinden op <http://www.limburg.be/leader>. Een projectfiche die wordt ingediend door een potentiële promotor zonder dat de procedure zoals omschreven in fase 1 gevolgd werd, wordt door de PG niet in behandeling genomen. Enkel projectaanvragen waarvan het projectconcept de in fase 1 beschreven procedure hebben doorlopen, zullen door de PG in behandeling worden genomen.

-Beoordeling PG

Na indiening van de projectaanvraag bij het Leadersecretariaat legt de coördinator de projectaanvraag voor aan de deputatie voor de inname van een provinciaal standpunt. Dit provinciaal standpunt is tevens het standpunt van de provinciaal afgevaardigden in de PG en in het Leadercomité. Op hetzelfde moment wordt de projectaanvraag door de coördinator voor een eerste keer ter evaluatie voorgelegd aan de PG-leden. De coördinator verwerkt deze individuele schriftelijke evaluaties tot een anonieme synthese per projectvoorstel. De synthese per project vormt de basis voor de verdere besprekingen.

De coördinator legt vervolgens de anonieme synthese per projectvoorstel voor een eerste bespreking voor aan de PG en deelt aan de PG-leden het resultaat van de toetsing met het provinciaal beleidskader mee. Indien gewenst, kan de PG op basis van eventuele bemerkingen die worden gemaakt tijdens de eerste bespreking beslissen om toelichtingsvragen te formuleren. In een hoorzitting krijgt de projectindieners ten aanzien van een afvaardiging van de PG en de coördinator dan de kans om een antwoord te formuleren op deze vragen om toelichting (ca 15 min.).

Indien het project geen verdere toelichting behoeft, stelt de PG een beoordelingsverslag t.a.v. het Leadercomité op.

-Beslissing Leadercomité

Het Leadercomité bespreekt elke projectaanvraag op basis van het beoordelingsverslag van de PG. Het Leadercomité neemt vervolgens een besluit per project. Het Leadercomité is als besluitvormingsorgaan van de PG belast met de selectie van projecten, de toekenning van Leadersubsidies en het formuleren van de specifieke, projectgebonden aanbevelingen en/of voorwaarden die de initiatiefnemer daarbij in acht dient te nemen. De gemotiveerde besluiten van het Leadercomité worden door de coördinator schriftelijk meegedeeld aan de PG-leden.

De beoordelings- en besluitvormingsprocedure voor een Leaderproject neemt vanaf het indienen van de definitieve aanvraag tot het betekenen van de beslissing van het Leadercomité maximaal 3 maanden tijd in beslag. Deze functieverdeling tussen PG en Leadercomité garandeert meteen ook een duidelijke operationele scheiding tussen het evaluatie- en het beslissingsniveau.

2.5 Monitoring en evaluatie

Het behoort tot de bevoegdheid van de PG om toezicht uit te oefenen op haar eigen werking, op de werking van het Leadercomité, en op de uitvoering van toegekende projecten. De PG-werking en de werking van het Leadercomité, zullen op regelmatige tijdstippen geëvalueerd worden. Voor het toezicht op en de evaluatie van de projecten zal in eerste instantie de coördinator verantwoordelijk zijn. Een evaluatieverslag, o.m. gebaseerd op een kritische toetsing van de projectgebonden outputindicatoren die in de projectaanvraag werden beschreven, zal door de coördinator aan het Leadercomité ter goedkeuring worden voorgelegd. In het selectiebesluit deelt het Leadercomité bij voorbaat mee op welke termijn(en) en in welke vorm de project uitvoerder(s) gegevens voor deze evaluatie aan de PG dient te bezorgen.

Bij projecten die over meerdere jaren lopen, zal het Leadercomité bij de selectie van het project bepalen of en hoeveel tussentijdse evaluatiemomenten voorzien moeten worden. Het effectief ter beschikking stellen van de subsidie voor een volgend werkingsjaar kan daarbij afhankelijk gemaakt worden van een positieve tussentijdse evaluatie. Via het PG-verslag ontvangen alle PG-leden een samenvatting van dit evaluatieverslag.

Evaluatieresultaten zullen eveneens aan de rechtstreeks betrokken projectuitvoerders worden meegedeeld. Zij kunnen op eenvoudig verzoek erover communiceren met de coördinator of de voorzitter.

De projectresultaten en een overzicht van alle toegekende en lopende projecten kunnen door alle belanghebbenden bij het secretariaat opgevraagd worden. Eventueel zullen ze ook in digitale vorm via bv. een eigen website publiek kenbaar of toegankelijk gemaakt worden.

2.6 Communicatie

De beoogde communicatie dient in de eerste plaats informatie te verstrekken over het ontwikkelingsplan en over de projectmogelijkheden voor potentiële promotoren. Een tweede functie is gericht op het vergroten van het bewustzijn over en de bekendheid van het beleid van de Europese Unie inzake plattelandsontwikkeling en de financiële bijdragen van de Europese Unie terzake.

De **algemene doelstelling** van de communicatie-inspanningen zijn aldus:

- het bij relevante doelgroepen bekend maken van de mogelijkheden van het ontwikkelingsplan;
- het bevorderen van het draagvlak voor en betrokkenheid bij het ontwikkelingsplan zodat passende projecten worden gegenereerd waarlangs de doelstellingen van het ontwikkelingsplan kunnen worden gerealiseerd;
- het communiceren over de uitvoering van het ontwikkelingsplan, omvattende informatieverstrekking over mogelijke projecten en criteria als de rapportering over de voortgang van het ontwikkelingsplan.

De **operationele communicatie-doelstellingen** betreffen:

- het verwerven van naamsbekendheid en globale bekendheid van het ontwikkelingsplan en de Leadermethodiek bij relevante doelgroepen;
- het vergroten van de kennis over de specifieke ondersteuningsmogelijkheden van het ontwikkelingsplan;
- het bevorderen van een goede interne en externe communicatie ten behoeve van een effectieve en efficiënte uitvoering van het ontwikkelingsplan;
- het bevorderen van een goede afstemming en samenwerking met as 3 van PDPO II en met de relevante maatregelen in de andere Europese ontwikkelingsplan, van toepassing in de provincie;
- het activeren van de projectontwikkeling;
- het rapporteren van de resultaten van de projecten en het ontwikkelingsplan;
- het naleven van de Europese publiciteitsrichtlijnen en de controle op de uitvoering van deze richtlijnen.

Ten aanzien van de communicatie kunnen aldus verschillende fasen en doelgroepen worden onderscheiden.

In de **eerste fase** is de communicatie vooral gericht op de bekendmaking van het ontwikkelingsplan en van de ondersteuningsmogelijkheden voor projectontwikkeling. Deze fase betreft aldus de sensibilisering van de potentieel begunstigen en van andere betrokken partners. Deze informatie bevat minimaal:

- de doelstellingen van het ontwikkelingsplan;
- de maatregelen die worden genomen in het ontwikkelingsplan met informatie over de voorwaarden voor deelname aan deze voorwaarden;
- de contactgegevens van de personen die concrete invulling geven aan het secretariaat van de PG

Gelet op de verantwoordelijkheden van de PG inzake de uitvoering van het ontwikkelingsplan en de ontwikkeling van de plaatselijke dynamiek in de projectontwikkeling, gebeurt deze communicatie onder de verantwoordelijkheid van de PG.

De **tweede fase** heeft betrekking op de uitvoering van het ontwikkelingsplan en betreft de interne en externe communicatie inzake de beoordeling van de projecten.

- Over de globale uitvoering van het ontwikkelingsplan wordt na de vaststelling van het jaarverslag, dat tevens geldt als jaarlijks evaluatierapport voor te leggen aan het Provinciaal Managementcomité (PMC), gecommuniceerd. De PG is verantwoordelijk voor de interne communicatie ten aanzien van de partners van de PG en de cofinancierende partners, met name de Europese Unie, de Vlaamse overheid en de provincie Limburg. Voor de externe communicatie naar de burgers in de regio, de intermediairen en de media, treden de PG en het PMC gezamenlijk op, na de vaststelling van het jaarverslag in de vergadering van het PMC.
- Omdat de besluitvorming inzake de individuele projectvoorstellen op de meest accurate manier moeten worden vastgelegd op de rekeningen en gelet op de rol van de provincie Limburg als administratief en financieel eerstverantwoordelijke, gebeurt interne en externe communicatie in een gezamenlijke regie van de PG, PMC en deputatie.

De Europese Commissie verbindt aan haar subsidieverstrekking specifieke communicatievoorwaarden. Hoofddoel van deze voorwaarden is het bevorderen van de bekendheid van de activiteiten en bijdragen aan de Europese Unie bij een breder publiek. De voorwaarden hebben betrekking op de promotie van het ontwikkelingsplan in algemene zin, maar hebben tevens betrekking op het communicatiemateriaal en de communicatiemiddelen.

In de communicatie en de informatievoorziening moet in ieder geval de bijdrage aan de Europese Commissie aan het ontwikkelingsplan naar behoren worden aangegeven. Centraal in de communicatievoorwaarden staat dat de projectpromotoren en –uitvoerders zoveel mogelijk uitdragen dat hun project mede tot stand is gekomen dankzij de steun van de Europese Commissie vanuit ELFPO. Aan de projectpromotoren wordt deze voorwaarde bij de toekenning van de steun opgelegd.

2.7 Financieel plan

20% van de toegekende subsidie wordt gereserveerd voor de werkmiddelen van de PG. Daartoe behoren o.a. de vergader- en secretariaatskosten, het aandeel in de loonkosten van de coördinator (vastgesteld op 1 VTE over de totale programmaperiode) en in de loonkosten van de administratieve medewerkster (vastgesteld op ¼ VTE over de totale programmaperiode), en de kosten voor communicatie en publiciteit.

Minstens 15% van de werkmiddelen van de PG zullen gebruikt worden voor opleiding, verwerven van vakkundigheid en dynamisering. De overige 80% van de toegekende middelen worden voor projectwerking gereserveerd. Daarbij wordt indicatief volgend financieel plan over de diverse werkingsjaren vooropgesteld:

Overzicht:

Periode	Totaal	Eigen werking PG	Projecten
2008-2013	€ 3.208,402	€ 631.681 + € 12.500 (*)	€ 2.576.721 + € 125 000(**)

(*) €12.500 wordt forfaitair toegekend aan de Plaatselijke Groep na goedkeuring van voorliggend ontwikkelingsplan

(**) €125 000 is bestemd voor samenwerkingsprojecten met andere plattelandsgebieden

Verdeling per maatregel:

Voor de verdeling van de beschikbare middelen (globaal budget minus 20% werkingsmiddelen) over de verschillende maatregelen wordt voor de totale periode van de Leaderwerking (2008-2013) volgende indicatieve verdeelsleutel gehanteerd:

- Maatregel 1: Actieve natuur- en landschapszorg bewerkstelligen (max. 25%)
- Maatregel 2: Het verhogen en versterken van de leefbaarheid van plattelandsdorpen (max. 30%)
- Maatregel 3: Erfgoedzorg en versterking van de regio-identiteit (max. 20%)
- Maatregel 4: Stimuleren van duurzaam toerisme (max. 25%)

Periode	Maatregel 1	Maatregel 2	Maatregel 3	Maatregel 4
2008-2013	€ 644.180,25	€ 773.016,30	€ 515.344,20	€ 644.180,25

Het totale investeringsbudget voor Leader Haspengouw 2008-2013 komt dan bij totale benutting van de subsidies op 3.964.186,00 euro (exclusief 20% voor werkingsmiddelen van de PG).

De PG voorziet een tussentijdse inhoudelijke en financiële evaluatie van de projectwerking, waarna deze verdeelsleutel voor de resterende uitvoeringsfase eventueel bijgesteld zou moeten kunnen worden op basis van een beargumenteerd wijzigingsvoorstel.

2.8 Financieel beheer

Voor het financiële beheer van de middelen zal de rekening van de provincie Limburg, als administratieve en financiële eerstverantwoordelijke, worden gebruikt. Voor de werking van de Plaatselijke Groep zal zowel voor de inkomsten als uitgaven een apart begrotingsartikel voorzien worden.

De boekhouding van de PG zal door de provincie Limburg worden gevoerd. Inzake financieel beheer zijn de regels van het provinciedecreet van toepassing.

Hoofdstuk 3: Bijzonderheden Ontwikkelingsplan

3.1 Beschrijving en analyse van het Leadergebied

3.1.1 Geografische, geologische en demografische kenmerken

Geografische en geologische kenmerken

Ten noorden valt de grens van het Leadergebied ongeveer samen met de Demervallei en ten oosten met de Maas. De zuidelijke grens wordt ongeveer gevormd door de Jekervallei en in het Westen vormt de Molenbeek de overgang naar het Brabants Hageland.

Het noordelijk deel van het Leadergebied wordt gevormd door Vochtig-Haspengouw. Geografen spreken van Vochtig-Haspengouw omdat het relatief vlakke reliëf en de ondergrond van klei vaak een (tijdelijk) hoge grondwaterstand veroorzaken. De bodem bestaat hier uit zand-leem of leem die rust op klei.

In het boek "Fascinerende landschappen in Vlaanderen en Wallonië" (Davidsfonds/Leuven) wordt het gebied als volgt omschreven:

De hoogte van Vochtig-Haspengouw in zijn geheel varieert van 30 meter in het noordwesten tot 100 meter in het zuiden. Het noorderlijk deel heeft een vlak, laaggelegen reliëf met natte zandleembodems, het zuidelijk deel een sterk golvend reliëf en een leembodem. Het noorderlijk deel, met een hoogteverloop van 70 tot 100 meter behoort hiertoe. Het sterk versneden landschap vertoont een groen bodemgebruik: weiden, populieraanplantingen en natte broekbosjes op de laaggelegen vochtige dalbodems, boomgaarden met laagstam (appels, peren, krieken) en resten van hoogstam op de steilere hellingen en rond de dorpskernen. Het landschap heeft een eerder gesloten karakter. Akkerbouw beperkt zich tot de sterk versnipperde, drogere plateaudelen, waar we ook de teelt van kleinfruit zoals aardbeien en rode bessen aantreffen.

De verklaring van dit intens versneden landschap ligt in de ondergrond. Onder de leemdek mantel liggen zand- en kleilagen van tertiaire ouderdom met een zachte helling neerwaarts in noordelijk richting. Klei laat de insijpelende neerslag niet door: waar een dergelijke kleilaag de oppervlakte snijdt, komen bronnen voor. Het noordelijk deel telt er maar liefst 13, waaronder de bronnen van de Demer in Ketsingen. Omdat het neerslagwater grotendeels oppervlakkig wegvloeit, werd een dicht net van rivieren gevormd: dit verklaart meteen het versneden landschap.

De belangrijkste kleilaag die in de streek aan de oppervlakte komt, is de Klei van Henis, een 6 tot 8 meter dikke, blauw-groene en plastische klei. Die werd tot in de jaren zeventig in een groeve te Henis (ten noorden van Tongeren) en ter plaatse ook verwerkt tot bakstenen en dakpannen. Momenteel is de groeve in gebruik als stortplaats voor inert (onschadelijk) afval.

Op hellingen waar het leemdek is afgespoeld, komen de tertiaire lagen aan de oppervlakte. Hier komen de hellingbosjes op voor met een rijke voorjaarsbloei (bosanemoon, speenkruid, muskuskruid, gevlekte aronskelk, ...), zoals het Hasselbos in de noordwesthoek, het Molsterbos en de Galgenberg (historische executieplaats – 14 de eeuw).

Het zuidelijk deel van het Leadergebied wordt gevormd door Droog-Haspengouw. De bodem van het golvende landschap bestaat hier uit een (soms tot 25 meter) dik leempakket. Die vruchtbare bodem is uiterst geschikt voor akkerbouw, in het bijzonder de teelt van tarwe, gerst suikerbiet en laagstamfruit. De dikke laag leem rust op een kalkrijke laag zand en op mergel of krijt. De goed doorlatende ondergrond en de minder steile hellingen zorgen voor een goede drainering van de landbouwgronden. In dit gebied, zijn vergeleken met Vochtig-Haspengouw niet zoveel waterlopen te vinden: vandaar de naam 'Droog'-Haspengouw.

In het boek "Fascinerende landschappen in Vlaanderen en Wallonië" (Davidsfonds/Leuven) wordt het gebied als volgt omschreven:

De hoogteligging varieert van 80 meter in het noorden tot 140 meter in het zuiden. Op de meest zuidelijke grens tegen de Maasvallei, wordt het zelfs meer dan 200 meter. Het is een zacht golvend, open landschap waarin de quartaire lössmantel de oude, meer uitgesproken reliëfvormen verdoezelt. Vergeleken met Vochtig-Haspengouw wordt dit gebied gekenmerkt door minder steile hellingen. Het rivierstelsel van de Jeker is minder dicht dan het Demerstelsel. Opvallend is de zuidwest-noordoostelijke oriëntatie van het landschap.

De ondergrond van Haspengouw bestaat uit doorlatende lagen die zacht afhellen in noordoostelijke richting. De oudste zijn krijtlagen uit de Krijtperiode, mariene afzettingen van het Boven-Secundair (70 tot 65 miljoen jaar oud). Ontsluitingen komen voor ten zuiden van Diets-Heur en in de oostflank van de Jekervallei, nabij het Bosveld te Sluizen: daarin werden verschillende kleinere materiaalschuurtjes uitgehouwen. Het witte krijtgesteente wordt onderbroken door opvallende lagen met onregelmatig gevormde, grijze tot zwarte vuursteenknollen. Noordelijker verschijnt boven op het krijt een zandlaag van het Tongeriaan, daterend uit het Boven-Oligoceen (halfweg het tertiaire tijdperk). Dit fijne gele zand dagzoomt te Blaar en ten zuiden van de Galgeberg. Omdat zowel krijt als zand doorlatende gesteenten zijn, sijpelt er in Droog-Haspengouw veel meer water in de grond dan in Vochtig-Haspengouw. Hierdoor is dan weer het rivierennet minder dicht en zijn de insnijdingen minder diep.

Onder het krijt zit op een diepte van meer dan 100 meter een dikke laag klei. Omdat ze ondoorlatend is, zorgt deze laag ervoor dat het poreuze krijt een belangrijk drinkwaterreservoir is. Te Diets-Heur bemerken we het pompstation van de Vlaamse Maatschappij voor Watervoorziening. De geologische kaart leert ons dat in de Jekervallei in het begin van vorige eeuw nog talrijke artesische putten aanwezig waren. Als er voldoende druk was, deden ze het putwater borrelen.

In het landschap komen veel droge dalen voor, die herkenbaar zijn aan het systematische U- of Vvormige uitwijken van de hoogtelijnen. Deze dalen werden vooral gevormd in de periglaciale omstandigheden van de ijstijden (met o.a. een bevroren en dus ondoorlaatbare bodem) en vóór de lössafzetting.

Toen vormde zich een uitgebreid net van rivieren, die tijdens de korte zomer gevoed werden door smeltwater. Ze werden later verder opgevuld door metersdik colluvium, vooral afkomstig van de braakliggende akkers in de winter. Nu voeren deze droge dalen enkel water bij hevige buien.

Akkerbouw domineert in deze streek. Kenmerkende teelten zijn gerst, tarwe, suikerbieten, maïs en verder contractteelten als aardappelen, vlas en wortelen. De dorpen worden omringd door een gordel van boomgaarden en weilanden. Bosopervlakken komen in dit vruchtbare gebieden nauwelijks voor.

Demografische ontwikkelingen

Het Leadergebied heeft de oudste bevolking van Limburg, met relatief weinig jongeren onder de 20 jaar en relatief veel personen van 60 jaar of ouder. Inzake leeftijdsopbouw van de bevolking, heeft het gebied een duidelijk oudere bevolkingsstructuur vergeleken met het Limburgse en Vlaamse gemiddelde (Tabel 3). Vertaald in concrete cijfers betekent dit dat 22 % van de inwoners van het Leadergebied 60 jaar is of ouder. Voor de overige streken ligt dat onder de 20 %. De grijze druk, dewelke de procentuele verhouding van het aantal ouderen (60+) ten overzicht van de potentieel actieve bevolking (20-59 jaar) weergeeft, ligt in het Leadergebied opmerkelijk boven het Limburgse gemiddelde (Tabel 4). Door deze vergrijzing zijn nieuwe behoeften ontstaan.

Tabel 3: aandeel 60- en 80-plussers

Gemeente	60-plussers t.o.v. de totale bevolking	80-plussers t.o.v. de totale bevolking
Gingelom	23,9%	4,1%
Halen	24,3%	4,6%
Hasselt	23,0%	4,0%
Herk-De-Stad	20,1%	3,0%
Nieuwerkerken	21,1%	3,5%
Sint-Truiden	23,4%	3,8%
Bilzen	20,1%	3,1%
Borgloon	23,7%	4,3%
Heers	23,9%	4,3%
Herstappe	24,1%	6,9%
Hoeselt	20,1%	3,0%
Kortesseem	17,0%	2,6%
Riemst	22,0%	3,5%
Tongeren	24,0%	4,1%
Wellen	19,1%	2,8%
Voeren	21,9%	3,2%
Limburg	20,2%	2,9%
Vlaams Gewest	22,5%	4,0%

Tabel 4: Grijs druk

Gemeente	bevolking 60-... (teller)	bevolking 0-19 (noemer)	indicator (index)	standaardscore	rang
Bilzen	6.044	6.709	90,1	-0,10	24
Borgloon	2.387	1.918	124,5	2,07	3
Gingelom	1.858	1.618	114,8	1,46	8
Halen	2.062	1.717	120,1	1,79	6
Hasselt	16.177	13.389	120,8	1,84	5
Heers	1.584	1.263	125,4	2,13	2
Herk-de-Stad	2.415	2.518	95,9	0,27	18
Herstappe	24	13	184,6		1
Hoeselt	1.893	1.965	96,3	0,29	17
Kortesseem	1.418	1.825	77,7	-0,88	39
Nieuwerkerken	1.380	1.368	100,9	0,58	12
Riemst	3.535	3.202	110,4	1,18	9
Sint-Truiden	8.932	7.347	121,6	1,89	4
Tongeren	7.158	5.963	120,0	1,79	7
Voeren	928	1.023	90,7	-0,06	23
Wellen	1.313	1.398	93,9	0,14	19
Maasland	22.544	25.925	87,0		
Midden-Limburg	44.972	50.627	88,8		
Noord-Limburg	28.147	32.937	85,5		
West-Limburg	29.303	33.028	88,7		
Zuid-Limburg	40.687	38.123	106,7		
Limburg	165.653	180.640	91,7		
Vlaams Gewest	1.377.529	1.342.718	102,6		
standaardafwijking:			15,8		

Legende standaardscores:

$z < -1,5$: veel lager dan Limb.	$-1,5 < z < -0,5$: lager dan Limb.	$-0,5 < z < +0,5$: gemiddeld	$+0,5 < z < +1,5$: hoger dan Limb.	$z > +1,5$: veel hoger dan Limb.
--------------------------------------	--	----------------------------------	--	--------------------------------------

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, Dienst Demografie (01.01.2005)
Verwerking: Studiecel - stafdienst Strategie en Planning - 2de Directie Welzijn - provincie Limburg

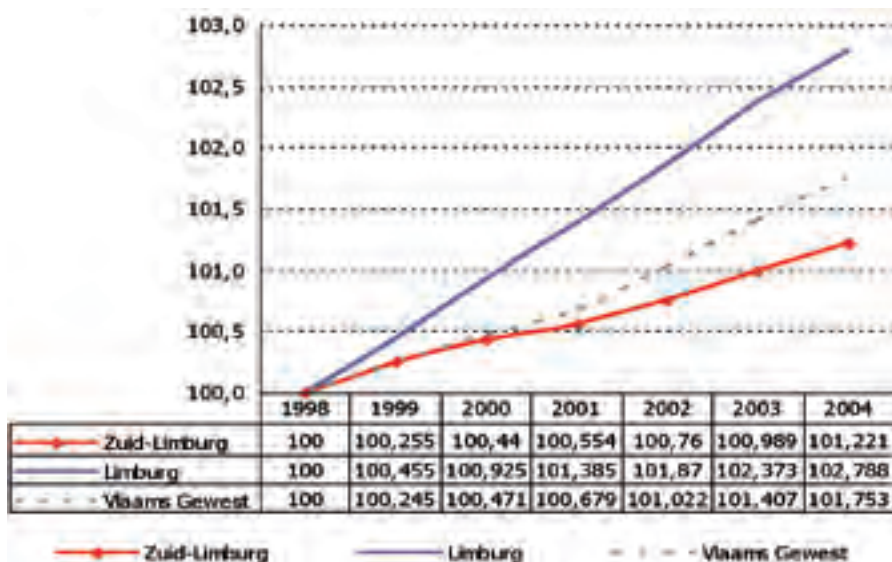
In de bevolkingsvooruitzichten van het FOD Economie, Algemene Directie Statistiek (2004) wordt een blik op de toekomst geworpen: *“De groep ouderen blijft aangroeien. Waar het aandeel personen van 60 jaar en ouder in de totale Vlaamse bevolking momenteel nog 22,5% bedraagt, zal dit in 2050 opgelopen zijn tot 34,3%. Bovendien stijgt de groep ouderen op hoge leeftijd sterk. De Vlaamse bevolking telt momenteel 4% personen ouder dan 80 jaar. Tegen 2050 zal het aandeel van deze groep stijgen tot 11,3% van de totale bevolking. Deze evolutie zal zich ook in Limburg voltrekken. Momenteel telt Limburg 20,2 % 60-plussers, dus een iets lager aandeel dan het Vlaams Gewest. Tegen 2050 zal deze groep 35,3% van de populatie vertegenwoordigen, waarmee de achterstand is ingehaald. Ook de groep hoogbejaarden (80+) zal sterk toenemen: van 2,9% in 2004 naar 11,4% in 2050.”*

De vergrijzing van de bevolking zal de komende periode in heel Limburg versneld intreden. Dit geldt a fortiori voor de regio Haspengouw, die gekenmerkt wordt door een oudere leeftijdsopbouw van de bevolking. De leeftijdsgroep van 60 jaar en meer zal tussen 1992 en 2010 in Limburg namelijk met meer dan de helft toenemen, nl. van 121.000 tot 188.300 personen.

Het FOD Economie, Algemene Directie Statistiek zoekt ook een verklaring voor deze verschillen tussen Vlaanderen en Limburg: *“Een verklaring kunnen we vinden in een snelle bevolkingsstijging in Limburg na de tweede wereldoorlog. De sterke bevolkingsstijging in Limburg hangt samen met de industriële ontwikkeling, met name vooral de groei van de steenkoolmijnen en bestaat voor een groot gedeelte uit immigratie van buitenlandse arbeiders. In 1948 bereikten de mijnen met 44.000 arbeiders een tewerkstellingsrecord.”*

De bevolking neemt toe in het Leadergebied maar weliswaar trager dan in Limburg, het Vlaamse gewest en de andere streken in Limburg.

- In Limburg nam de bevolking tussen 1998 en 2004 toe met bijna 3 %, in het Leadergebied stellen we een stijging van 1.25 % vast (zie figuur 1).
- Verwacht wordt dat de Limburgse populatie zal toenemen tot 2030. Daarna worden alle streken geconfronteerd met een trendkeerpunt. Ook de Vlaamse populatie zal afnemen. De Belgische populatie blijft toenemen tot 2040. De verst verwijderde jaren moeten met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden (tabel 5 – figuur 2).

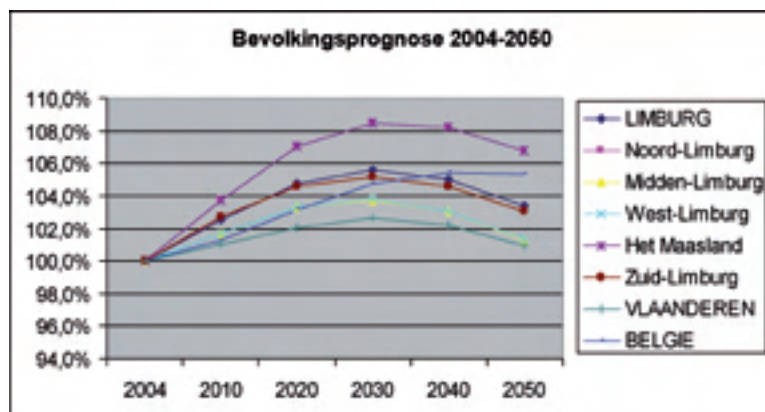
Figuur 1: Evolutie van het aantal inwoners, 1998 – 2004 (Bron Akcel)

Tabel 5: Bevolkingsprognose 2003 – 2050

	31/12/03	31/12/10	31/12/20	31/12/30	31/12/40	31/12/50
LIMBURG	805.786	826.401	843.989	850.754	846.268	833.323
Noord-Limburg	140.158	145.350	149.976	152.052	151.689	149.615
Midden-Limburg	223.120	226.882	230.417	231.528	229.876	226.034
West-Limburg	144.744	147.205	149.503	150.227	149.158	146.668
Maasland	114.587	118.832	122.614	124.311	124.015	122.319
Haspengouw	183.177	188.188	191.551	192.717	191.617	188.785
VLAANDEREN	6.016.024	6.079.433	6.141.421	6.175.230	6.147.271	6.070.318
BELGIE	10.396.421	10.529.690	10.723.828	10.894.288	10.964.632	10.952.581

Bron : N.I.S.-Bevolkingsvooruitzichten 2000-2050

Figuur 2: bevolkingsprognose

Uit de hierbij gevoegde bevolkingsprognose (Tabel 6), die enkel beschikbaar is op het niveau van de provincie Limburg, blijkt duidelijk dat het aantal 60-plussers met rasse schreden zal stijgen van 162.406 eenheden of 20,2% van het totaal in 2004 naar 239.587 eenheden of 28,4% in 2020. Het in het verleden vaak gesuggereerde kenmerk "jonge provincie" is en zal in 2020 helemaal achterhaald zijn!

Tabel 6: Bevolkingsprognose per leeftijdsklasse op 31/12/2020

	0-19	20-39	Absoluut 40-59	60 en +	Totaal
LIMBURG	165.429	204.444	234.529	239.587	843.989
VLAANDEREN	1.238.137	1.472.633	1.664.568	1.766.083	6.141.421
BELGIE	2.274.612	2.670.361	2.851.024	2.927.831	10.723.828

	0-19	20-39	Procentueel 40-59	60 en +	Totaal
LIMBURG	19,6	24,2	27,8	28,4	100,0
VLAANDEREN	20,2	24,0	27,1	28,8	100,0
BELGIE	21,2	24,9	26,6	27,3	100,0

Bron: N.I.S.-Bevolkingsvooruitzichten 2000-2050
Verwerking: GOM-Limburg

3.1.2 Economische kenmerken

Werkklimaat

Haspengouw is een vruchtbare landbouwregio bij uitstek. Het is dan ook niet verwonderlijk dat in het Leadergebied de land- en tuinbouwsector sterker is uitgebouwd dan in de rest van Limburg. Bovendien biedt deze sector ook heel wat werkgelegenheid. Dat blijkt uit de aanwezigheidsindex van de loontrekkende werkgelegenheid (Tabel 7). Deze index duidt aan in hoeverre de werkgelegenheid in een bepaalde sector sterk of minder sterk aanwezig is in vergelijking met gemiddeld in Limburg. De index vergelijkt de verhouding van het aantal jobs ten opzichte van het aantal inwoners (18-64 jaar) in een bepaalde regio met diezelfde verhouding in Limburg. Een aanwezigheidsindex met waarde 1 betekent dat de betreffende sector even sterk staat in die regio dan gemiddeld in Limburg. Een waarde hoger dan 1 wijst erop dat de sector sterker staat in die regio dan gemiddeld in Limburg. Een waarde lager dan 1 wijst op het omgekeerde.

We stellen vast dat 14 van de 16 gemeenten in het Leadergebied een hogere index in de primaire sector hebben t.o.v. de ganse provincie. Deze hoge score is te verklaren door de sterke aanwezigheid van de fruitteelt in de streek. Door de intensieve fruitteelt zijn er veel meer loontrekkende jobs in de primaire sector in verhouding tot de bevolking op arbeidsleeftijd dan gemiddeld in Vlaanderen. De landbouw is ook sterk uitgebouwd maar deze biedt minder werkgelegenheid in loonverband.

Het Leadergebied is een streek waarin zowel de dienstensectoren als de industrie minder sterk vertegenwoordigd zijn dan gemiddeld in Limburg. Toch zijn in het Leadergebied enkele belangrijke industriële werkverschaffers, zoals schokdemperfabrikant Monroe Packaging, Helvoet Pharma Belgium in de chemiesector en ANL Plastics in de rubber- en kunststofnijverheid, gevestigd.

Tabel 7: aanwezigheidsindex loontrekkende werkgelegenheid 2005

	Primaire sector	Secundaire sector	Tertiaire sector	Quartaire sector	Totaal
LIMBURG	1,67	1,03	0,78	0,94	0,91
Leadergebied Haspengouw	3,57	0,54	0,59	0,63	0,62
HALEN	3,15	1,09	0,38	0,53	0,65
HERK-DE-STAD	2,84	0,41	0,40	0,62	0,50
HASSELT	0,73	1,04	1,93	2,39	1,84
GINGELOM	3,79	0,10	0,25	0,36	0,29
NIEUWERKERKEN	9,01	0,35	0,21	0,30	0,37
SINT-TRUIDEN	5,95	1,10	0,92	1,24	1,13
BILZEN	4,28	0,41	0,42	0,66	0,54
BORGLOON	6,54	0,59	0,51	0,46	0,58
HEERS	4,03	0,07	0,27	0,24	0,25
HERSTAPPE	0,00	0,38	0,86	0,10	0,47
HOESELT	2,56	0,56	0,50	0,28	0,46
KORTESSEM	1,35	0,31	0,24	0,59	0,39
RIEMST	3,73	0,27	0,33	0,22	0,31
TONGEREN	2,28	0,48	1,04	1,24	0,97
WELLEN	4,07	1,19	0,33	0,19	0,55
VOEREN	2,78	0,28	0,85	0,61	0,64

Bron: RSZ Gedecentraliseerde statistiek, RSZPPO, FOD Economie - Dienst Demografie (Bewerking Steunpunt WSE)

Opmerkingen:

* De evoluties tussen 2003-2004-2005 kunnen te wijten zijn aan wijzigingen in de methodologie

* De loontrekkende werkgelegenheid wordt berekend als de som van de jobs in loondienst zoals gekend bij RSZ en bij RSZPPO

* Het gaat om een raming voor 30 juni van elk jaar

* De aanwezigheidsindex wordt berekend als de verhouding tussen enerzijds het aantal arbeidsplaatsen in een bepaalde gemeente/RESOC/provincie/gewest in een bepaalde sector en anderzijds het totaal aantal personen op arbeidsleeftijd in diezelfde gemeente/RESOC/provincie/gewest vergeleken met dezelfde verhouding voor het Vlaams Gewest

Beroepsbevolking

De bevolking op beroepsactieve leeftijd omvat iedereen tussen 18 en 64 jaar (beroepsbevolking + studenten, huisvrouwen, ...). Van de totale Limburgse bevolking is 64.7 % op beroepsactieve leeftijd.

Dit is 2,3 % hoger dan in Vlaanderen. Deze verhouding is grosso modo terug te vinden in alle Limburgse streken (Tabel 8).

Tabel 8: Aantal inwoners op beroepsactieve leeftijd: januari 2004

Streek	18-64 jr in de totale bevolking (%)
Limburg	64.7
Noord-Limburg	64.3
Midden-Limburg	64.7
Haspengouw	64.6
West-Limburg	64.6
Maasland	65.4
Vlaanderen	62.4

Bron Akcel

Bij de verdeling per leeftijdsklassen wijkt het profiel van het Leadergebied af door een lager aandeel van de groep 18-24 jaar en een hoger aandeel van de groep 50-64 jaar (Tabel 9).

Tabel 9: Aantal inwoners op beroepsactieve leeftijd: januari 2004

Streek	18 - 24 jaar		25 - 49		50-64		totaal
	a.c.	%	a.c.	%	a.c.	%	
Limburg	73.345	14.1	302.081	57.9	145.922	28.0	521.348
Noord-Limburg	12.922	14.3	51.994	57.7	25.244	28.0	90.160
Midden-Limburg	21077	14.6	83829	58.1	39431	27.3	144337
Haspengouw	15156	12.8	68453	57.8	34764	29.4	118373
West-Limburg	13554	14.5	54436	58.2	25505	27.3	93495
Maasland	10636	14.2	43369	57.8	20978	28.0	74983
VLAANDEREN		13.5		57.7		28.8	

Bron Akcel

Tabel 10: aantal inwoners op beroepsactieve leeftijd per gemeente: januari 2004

Streek	18 - 24 jaar		25 - 49		50-64		totaal
	a.c.	%	a.c.	%	a.c.	%	
Limburg	73.345	14.1	302.081	57.9	145.922	28.0	521.348
Alken	918	12,8%	4226	59,1%	2.001	28,0%	7.145
Bilzen	2.583	13,5%	11.268	58,9%	5.268	27,6%	19.119
Borgloon	775	12,1%	3.694	57,5%	1.954	30,4%	6.423
Gingelom	538	11,1%	2.890	59,6%	1.425	29,4%	4.853
Heers	450	10,5%	2.567	60,1%	1.252	29,3%	4.269
Herstappe	10	17,5%	28	49,1%	19	33,3%	57
Hoeselt	798	13,1%	3.550	58,2%	1.753	28,7%	6.101
Kortesseem	793	14,7%	3.079	57,0%	1.528	28,3%	5.400
Nieuwerkerken	498	11,7%	2.467	57,8%	1.301	30,5%	4.266
Riemst	1.402	13,7%	5.835	56,8%	3.032	29,5%	10.269
St. Truiden	3.065	12,5%	13.951	57,0%	7.479	30,5%	24.495
Tongeren	2.403	12,8%	10.641	56,7%	5.722	30,5%	18.766
Voeren	349	13,2%	1.525	57,7%	768	29,1%	2642
Wellen	574	12,6%	2.732	59,8%	1.262	27,6%	4.568

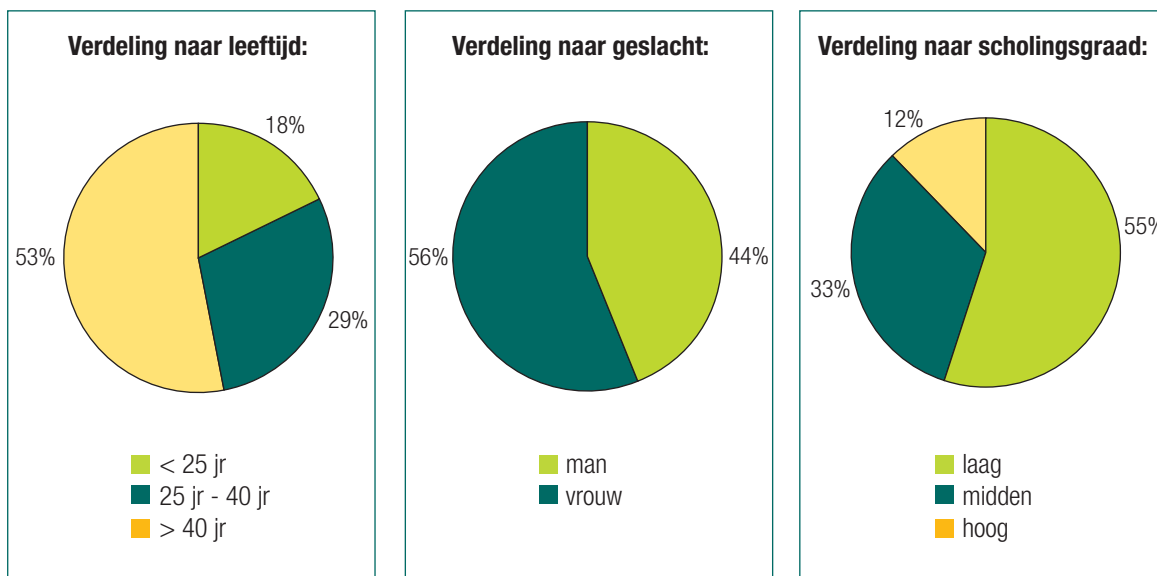
Bron Akcel

Behalve in Kortesseem en Herstappe is het aandeel van de jonge generatie in alle gemeenten van het Leadergebied lager dan het Limburgse gemiddelde (Tabel 10).

Arbeidsmarkt

In de regio zijn er globaal meer oudere werkzoekenden dan gemiddeld in Limburg en is er een kleinere werkloosheid bij jongeren (onder de 25). De Leaderregio telt in totaal 5.219 niet werkende werkzoekenden (nov. 2007). Dat is 23,6 % van het totaal aantal niet werkende werkzoekenden in Limburg.

Opvallend is dat meer dan de helft, nl 53 %, ouder is dan 40 jaar. Het aandeel van oudere werkzoekenden is in de regio hoger dan in de rest van Limburg (49,5 %). Het merendeel zijn vrouwen. 88 % heeft max. een diploma hoger secundair, hetgeen overeenkomt met het Limburgse gemiddelde. (Voor absolute cijfers per gemeente in het Leadergebied verwijzen we naar bijlage 2)

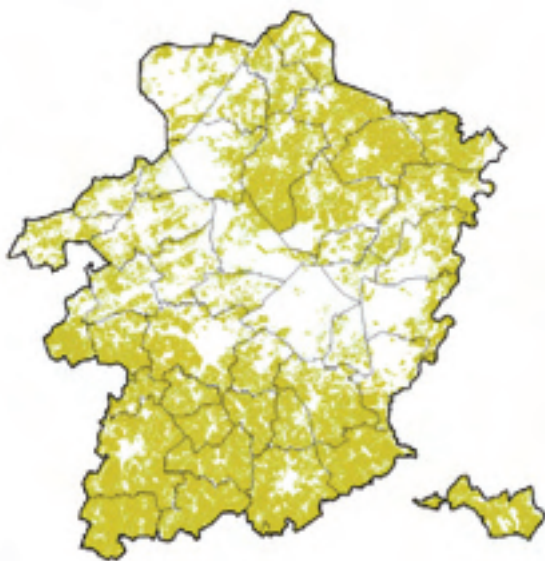

Land- en tuinbouw

Het Leader gebied is van oudsher een uitgesproken land- en tuinbouwgebied (Figuur 3). Dit kan men ook vandaag in het landschap aflezen: de open (landbouw-) ruimte is beter bewaard gebleven, en het Leadergebied is dan ook één van de enkele overgebleven grote open ruimtegebieden in Vlaanderen.

Hierbinnen is de land- en tuinbouw een belangrijke open ruimte gebruiker, is pertinent aanwezig in de regio en speelt een belangrijke rol vanuit enerzijds een economische functie (tewerkstelling, productie) en anderzijds een ruimtelijk-landschappelijke functie.

Het Leadergebied kent drie landbouwstreken: zandleem, leem en de weidestreek Voeren.

Figuur 3: land- en tuinbouwareaal Limburg (2004)

Zuid-Limburg telt vandaag ongeveer 2.850 landbouwbedrijven. De fruitteelt, akkerbouw (granen en suikerbieten) en de vleesveehouderij zijn de belangrijkste agrarische activiteiten.

In de fruitsector heeft Zuid-Limburg een specialisatiestatus opgebouwd. Het totale fruitareaal bedraagt in Limburg (grotendeels terug te vinden in het Leadergebied) 9.681 ha, en dit is ruim 60% van het Vlaamse areaal. Het gaat hier om de productie van appels en peren (samen 85%), aardbeien, kersen en een stijgend areaal houtig kleinfruit. In de driehoek Sint-Truiden-Tongeren-Hasselt ontwikkelde zich een intensieve fruitsector, die samen een omzet van 215 mio euro realiseert. Er zijn 4 modern uitgeruste veilingen met koelhuizen en verpakkingsfaciliteiten, een sterk uitgebouwd onderzoekscentrum voor toegepast wetenschappelijk en demonstratief onderzoek, twee tuinbouwscholen en handels- transport- en toeleveringsbedrijven. Verder is er een beperkte verwerkingsindustrie, voornamelijk ambachtelijke bedrijven met groeipotenties.

De fruitsector, een belangrijke economische speerpuntsector in een groot gedeelte van het Leadergebied, heeft ook nog heel wat potentieel om zich verder te ontwikkelen. De fruitsector is een arbeidsintensieve sector en is het laatste decennium sterk afhankelijk van buitenlandse seizoensarbeiders. Jaarlijks komen in de piekperiodes (de maand mei voor zacht fruit en de maanden september en oktober voor hard fruit) tussen de 8 000 en 10.000 personen, voornamelijk uit Polen naar Haspengouw. De tijdelijke huisvesting van de seizoensarbeiders, meestal in en rond het fruitbedrijf, is problematisch en botst met de wettelijke voorschriften op het vlak van wonen en ruimtelijke ordening. De lokale besturen van de fruitgemeenten en de sector zijn bereid om hiervoor samen goede oplossingen uit te werken hiervoor. Bedoeling is om op termijn komaf te maken met de huisvesting in wooncontainers en hobunits en om eenduidige regels toe te passen.

Binnen het Leadergebied is de akkerbouw (die vaak gecombineerd wordt met de vleesveehouderij) ook een belangrijk element. Kijken we naar de teelten, dan zien we dat op 13.029 ha (41,1% van het cultuurareaal in Zuid-Limburg) granen geteeld wordt, gevolgd door de teelt van suikerbieten (5.395 ha of 17% van het cultuurareaal) en voedergewassen (voor de rundveehouderij; 6.612 ha oftewel 20,8% van het cultuurareaal). Daarnaast komen teelten als cichorei, aardappelen, groenten en vlas voor.

Landbouwdiversificatie

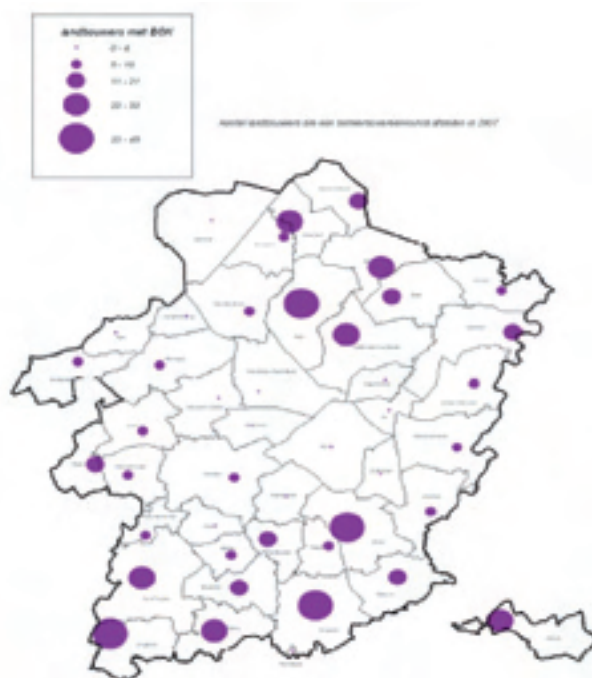
De diversificatie van de landbouwsector kan in het Leadergebied een invulling geven in enkele nichemarkten, waarop land- en tuinbouwers kunnen inspelen om also meer inkomenszekerheid te verwerven door hun activiteiten te diversifiëren en in te spelen op nieuwe maatschappelijke en economische behoeften.

Deze diversificatie kan in de richting gaan van verdieping (binnen een productierichting inspelen op technologische elementen en spin-offs), of in de richting van verbreding.

In kader van verbreding van activiteiten kunnen volgende elementen aan bod komen:

- Ambachtelijke producten en streekproducten door de toenemende appreciatie voor kwaliteitsproducten. De producenten van “streekproducten” dragen bij tot de erkenning van streekgebonden kwaliteitsproducten en bieden daarmee een welkome aanvulling op massaproductie van voedingswaren, dranken,...
- Duurzaam plattelandstoerisme en belevingsvolle logies (o.a. hoevetoerisme) en belevingsarrangementen (smaakklassen, plattelandsklassen, ...) kunnen bijdragen tot een eigen toeristisch imago van de regio.
- De combinatie van landbouwbedrijvigheid en zorg wordt aangemoedigd.
- De toenemende belangstelling van landbouwers voor landschapszorg. Landbouwers beheren al eeuwen lang het landschap. Vooralsnog is dit echter geen economische tak in het bedrijf. In tal van beleidsdocumenten (zowel Europees als op nationaal niveau) wordt ingezet op meer betrokkenheid van boeren bij de uitvoering van beheerswerkzaamheden in het landschap (figuur 4).

Agrarisch landschapsbeheer kan een marktniche voor enkele landbouwbedrijven zijn. In de ons omringende landen zijn al succesvolle initiatieven op dit vlak gerealiseerd. Natuur en landschap als hoeveproduct vermarkten is een uitdaging voor de toekomst. De betrokken landbouwers krijgen door dit project ook zicht op de natuurwaarden in hun omgeving en hoe ze deze kunnen ondersteunen en beschermen.

Figuur 4: aantal beheersovereenkomsten/gemeente

Toerisme

Een andere sector die zich als belangrijke pijler van de Zuid-Limburgse economie ontwikkelt, is het toerisme. Toerisme is voor de provincie Limburg een speerpuntsector en heeft als dusdanig een belangrijke hefboomfunctie voor de economische activiteiten in Limburg en in Haspengouw in het bijzonder. Bij de ontwikkeling van het toerisme in de regio besteedt men sterk de aandacht aan een hoge belevingswaarde voor de toerist, de creatie van draagvlak bij de diverse toeristische actoren, alsook de realisatie van de economische meerwaarde voor de regio zelf. Over de gehele provincie en in de diverse toeristische regio's wordt immers gestreefd naar de creatie van meer welzijn en welvaart voor de Limburgse bevolking en dit door een kwaliteitsvol, attractief en duurzaam toerisme te ontwikkelen, te stimuleren en te promoten.

Een analyse van de huidige toestand van het toerisme in Haspengouw geeft aan dat de regio over een ruim toeristisch potentieel beschikt dankzij onder andere het cultuurlandschap als drager van natuur en erfgoedwaarden. Het fysische, gave en authentieke landschap van Haspengouw integreert bezienswaardigheden zoals onder andere fruit(activiteiten), kastelen, het Gallo-Romeins en religieus erfgoed.

Voor een analyse op het vlak van Toerisme voor het gebied baseren we ons op het Strategisch Toeristische Actieplan Haspengouw 2007-2013, uitgewerkt door Toerisme Limburg en het coördinatiecentrum Haspengouw. In dit STAP Haspengouw stelt men een lange termijn visie voor, die vervolgens vertaald wordt naar een actiegerichte strategie die als leidraad dient voor de uitwerking en sturing van de toeristische ontwikkeling in de volgende 6 jaar.

De visie luidt als volgt: *"Het toeristisch beleid van Haspengouw moet in het teken staan van het bevorderen van het toerisme naar Haspengouw door marktconform te handelen op een kwalitatieve manier en te werken rond het Haspengouw-gevoel (landschap (ontspannen), fruit (genieten) en erfgoed (ontdekken)). Dit gebeurt vanuit een duurzame ontwikkeling met respect voor de leefbaarheid en draagkracht van de lokale gemeenschap."*

Meer actiegericht wordt het gebied toeristisch op de kaart gezet op basis van een aantal pijlers met name fruit, religieus erfgoed, Gallo-Romeins verleden, kastelenlandschap en Haspengouwbeleving. Elk van deze pijlers wordt in de hiernavolgende punten kort beschreven:

Landschap

Het Leader gebied wordt voor een groot gedeelte bepaald door de toeristische regio's Haspengouw-Voeren. Het fysische landschap van het Leadergebied wordt gekenmerkt door een vruchtbare bodem, een zacht glooiend reliëf, rivieren en open ruimtes. Het natuurlijke landschap heeft een hele evolutie gekend door ingrepen uit verschillende perioden in de geschiedenis zoals de prehistorie (exploitatie van silex); de Gallo-Romeinse tijd (tumuli, heirbanen, ...); de Middeleeuwen (religieuze elementen, nederzettingen, wegen, ...); het Graafschap Loon (steden, kastelen, burchten, vierkantshoeven, ...) en de Nieuw(st)e Tijd (industriële relictten, ...). Bodem, reliëf en water zijn bepalend geweest voor het huidige landschap van Haspengouw waarbij voornamelijk het agrarisch karakter (akker-, fruit- en veeteelt), de beekvalleien (typische beemden) en het erfgoed- en cultuurlandschap (kastelen, vierkantshoeves, ...) het beeld van deze streek bepalen. Kasteelparken, cultuurhistorische steden, de vele cultuurhistorische gebouwen (erfgoed) en de aantrekkelijke landschappen vormen een uitstekende uitvalsbasis voor cultuurtoerisme. Belangrijkste attractiepolen zijn Alden Biesen, het Provinciaal Gallo-Romeins museum en het archeologisch erfgoed te Tongeren en het religieus erfgoed te Sint-Truiden.

Fruit

Het thema van de fruitteelt biedt heel wat toeristische aanknopingspunten; vooral in de tijd van de bloesems is de streek zeer aantrekkelijk. De fruitstreek in Haspengouw is een streek met traditie. Een historische fruitlijn, die dateert uit de 19de-20ste eeuw, loopt onder andere van Sint-Truiden naar Tongeren. Er zijn verschillende publieke en private partners binnen de pijler fruit.

Religieus erfgoed

Binnen de pijler religieus erfgoed zijn er diverse bezienswaardigheden: abdijen, begijnhoven, kloosters, basilieken, kerken, kapellen, kluizen, ... Binnen het thema religieus erfgoed zijn er een aantal wandelroutes. Het religieus erfgoed heeft een aantrekkingskracht binnen een nichemarkt.

Gallo-Romeins verleden

Binnen de pijler Gallo-Romeins zijn er diverse bezienswaardigheden: bouwkundig en cultureel erfgoed, archeologie (niet onmiddellijk zichtbaar erfgoed), omwallingen, tumuli, bezienswaardigheden en musea, ... De Romeinse weg of Romeinse kassei is een kaarsrechte weg, daterend uit de Romeinse tijd, doorheen het Haspengouwse landschap. Deze weg liep van Tienen Cassel naar Maastricht-Keulen. Gesprekken zijn op dit ogenblik gaande over het toekomstig medegebruik van deze weg (verharding, verder aansluiten op fietsrouten netwerk, ...). Het provinciaal centrum voor cultureel erfgoed heeft in een eerste studieopdracht een aantal betekenisvolle plekken geïdentificeerd om er een verhaal aan mee te geven.

Kastelenlandschap

Het gebied beschikt over een kastelenerfgoed met bijna 100 kastelen en kasteeldomeinen, gelegen in de plooiën van het Haspengouwse landschap of op de heuvels van deze glooiende streek. De trekker voor de pijler kastelenlandschap is de stad Bilzen. Er zijn zowel publieke als private partners. Het ankerpunt binnen het thema kastelenlandschap is de Landcommanderij Alden Biesen te Rijkhoven/Bilzen. Een tweede belangrijk kasteel is het wijnkasteel van Genoelselderen/Riemst. Andere min of meer toegankelijke kastelen en/of kasteel parken zijn het kasteel Mariagaarde in Hoepertingen/Borgloon, het kasteel Hex in Heks/Heers en het kasteel 't Speelhof in Sint-Truiden.

Haspengouwbeleving

De Haspengouwbeleving omvat, als pijler, verwijzingen naar de rust, de authenticiteit en de gezelligheid samen met de mogelijkheid tot het genieten van het landschap. Boomgaarden, uitgestrekte vlaktes, religieuze elementen, Gallo-Romeinse elementen, kasteeldomeinen, streekproducten, pittoreske dorpjes, wandelroutes en een uitgebreid fietsrouten netwerk met zogenaamde 'greenspots' zorgen voor een gevoel van rust en ontspanning.

Logies

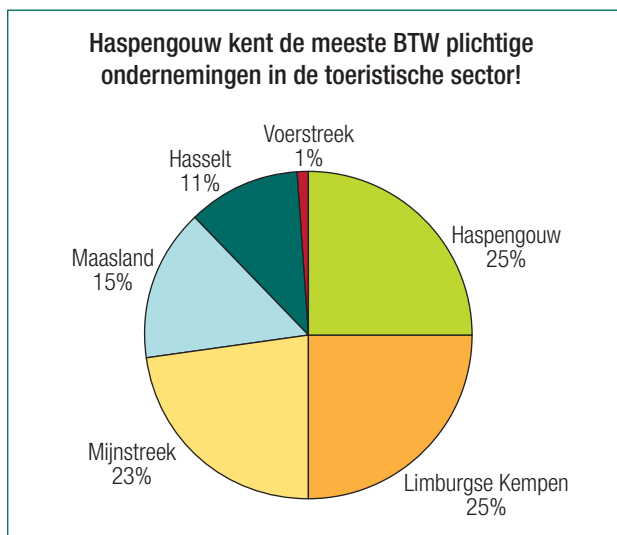
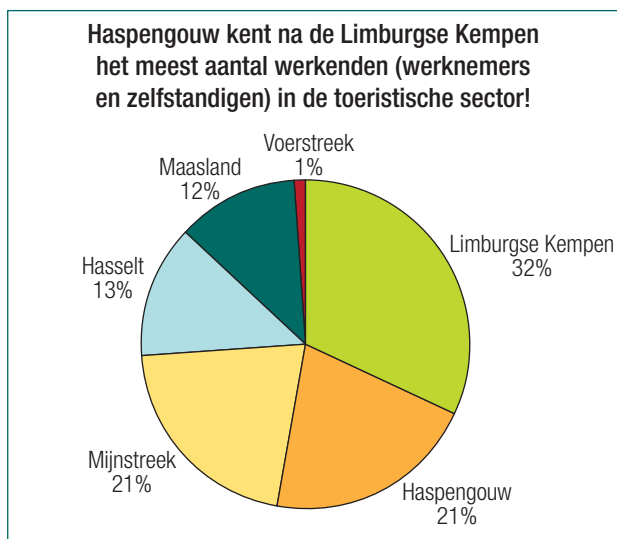
Volgens de gegevens van het Steunpunt Toerisme en Recreatie en Toerisme Limburg vzw bedroeg de logiescapaciteit in Haspengouw in 2.237 bedden, verspreid over hotels (capaciteit van 1.004 personen), huurvakantiewoningen (264), gastenkamers (96) en logies voor doelgroepen, waaronder o.m. jeugdlogies (873). Met andere woorden is de grootste logiescapaciteit terug te vinden in de hotels (45%) en in de logies voor doelgroepen (39%).

De provincie Limburg voorziet in een ondersteuning van de logiesuitbaters van logies vanaf vijf en maximaal tien kamers, waarbij nadruk gelegd wordt op de kleinschaligheid, thematische invulling en kwaliteit van de logiesaccommodatie.

De toeristische verblijfsvraag in Haspengouw is vrij groot: in 2006 werden er 8% meer aankomsten en overnachtingen gerealiseerd:

Haspengouw	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Aankomsten	127 514	123 006	123 771	125 915	127 110	136 764
Overnachtingen	272 753	262 485	258 624	265 186	267 111	289 792

Dat het toerisme van belang is in Haspengouw blijkt onder meer uit gegevens van het aandeel tewerkgestelden in de toeristische sector van Haspengouw in vergelijking met Limburg en uit gegevens van het aandeel van de omzet van toeristische ondernemingen in Haspengouw in vergelijking met Limburg:

Fietsroutenetwerk Haspengouw

Het fietsgebied Haspengouw wordt in het STAP als volgt omschreven: "Het fietsroutenetwerk Haspengouw is een groot fietsgebied van circa 680 km. Verwacht u aan een grote afwisseling in landschap: brede beekdalen, open landschappen en fruitboomgaarden, imposante kastelen en vierkantshoeven, hellingbosjes, holle wegen en poelen, ... Bovendien is Haspengouw een streek met een rijk cultuurhistorisch erfgoed. Monumentenstad Sint-Truiden, leisurestad Hasselt, de oude gravenstad Borgloon met zijn 13 kastelen zullen u zeker bekoren, net als de oudste stad Tongeren, Bilzen, en de andere typisch Haspengouwse steden en gemeenten. Dit fietsgebied is zeker een aanrader in de bloesem- en oogsttijd. Onderweg komt u onder andere volgende bezienswaardigheden tegen: brede beekdalen, fruitboomgaarden, hooilanden, kastelen, vierkantshoeven en kleine dorpskernen."

Het aantal fietsers op het Limburgs FRNW wordt voor 2006 op ruim 2,0 mio. geschat. Dit ligt 7% lager dan in het begadigde jaar 2005, maar op hetzelfde niveau als in 2004. In de maanden juni (+6%) & juli (+9%) verkenden beduidend meer fietsers het Limburgse FRNW dan in 2005. Ook in november en december nam men meer fietser waar. Het minder mooie weer in de overige maanden zorgde ervoor dat in deze maanden een daling van het aantal fietsers t.o.v. 2005 werd genoteerd. Deze daling weegt sterker door dan de stijging in juni & juli.

De verhouding per fietsregio bedraagt plus minus 40% Haspengouw, 31% Haspengouw en 29% Limburgse Kempen.

Sociale economie

Tewerkstelling van kansengroepen

Het economische systeem, dat de arbeidsmarkt stuurt via vraag (naar jobs) en aanbod (van werkzoekenden), biedt niet aan elke werkzoekende een oplossing. Een belangrijk aandeel van de werkzoekenden geraakt ondanks intensieve bemiddelings- en opleidingsinspanningen niet aan een duurzame job in het reguliere circuit. Bovendien zijn kansengroepen vaak kwetsbaar bij de economische conjunctuurschommelingen: als het goed gaat, geraken meer langdurig werklozen en laaggeschoolden aan het werk. Maar als het slecht gaat, verliezen ze vaak als eersten weer hun baan.

Vanuit deze hiaten is de sociale economie ontstaan: jobs creëren voor personen die niet aan het werk geraken in het reguliere circuit. Geleidelijk aan evolueerde deze tak van de economie naar een eigen sector met tal van sociale economiebedrijven met eigen doelstellingen.

De sector focust zich voornamelijk op de volgende arbeidsintensieve taken: productieve taken, groenwerk, kringloopactiviteiten, biolandbouw, onderhoud van toeristische waardevolle landschapselementen, renovatiewerken, dienstverlening aan ouderen, ...

De overheid werkte werkvormen uit in functie van achtergrond, werkloosheidsduur, kwetsbaarheid op de arbeidsmarkt, ... van de doelgroepwerknemer.

De sociale economie omvat drie werkvormen:

- Invoegbedrijven
- Maatwerkbedrijven: sociale werkplaatsen en beschutte werkplaatsen
- Lokale diensteneconomie: buurt- en nabijheidsdiensten
- Daarnaast zijn er nog enkele belangrijke werkgelegenheidsmaatregelen.

Sociale economie-initiatieven in de regio Haspengouw naar werkvorm (Cijfers dec. 2007):

Invoegbedrijven

- Commerciële invoegbedrijven: Reputec nv in St. Truiden (2 VTE) en A&L Jeubis in St. Truiden (1 VTE)
- Dienstencheque-invoegbedrijven: Aksi cvba in Wellen (12 VTE), Pallieter nv in Borgloon (pas gestart), Work@Home Hoeselt (12,63 VTE), Team Alken cvba (16 VTE)
- "collectieve invoegafdelingen" die zich toeleggen op groenwerk: Natuur- en Landschapsbeheer te Bilzen (19 VTE), initiatief binnen Stad St. Truiden in samenwerking met Gingelom en Nieuwerkerken (5 VTE)

In deze 8 invoegbedrijven zijn samen een 70 VTE jobs ingevuld.

Maatwerkbedrijven

De term maatwerkbedrijven omvat de sociale werkplaatsen en de BEWEL (Beschermd Werkplaatsen voor Limburg). Limburg heeft in totaal 500 tewerkgestelde doelgroepwerknemers in een sociale werkplaats. Deze zijn verdeeld over een 20 tal sociale werkplaatsen. Volgende sociale werkplaatsen zijn gevestigd (maatschappelijke zetel) in het Leadergebied:

- De Wroeter Arbeidscentrum vzw in Kortesseem (bio groententeelt en landschapsonderhoud): 25,5 VTE doelgroepwerknemers (dgwn) en 5 VTE in een experimenteel project voor onderhoud fietsroutenetwerk (via Limburgplan)
- Natuur en Boomgaarden sociale werkplaats vzw in Kortesseem (natuur en groen): 5 VTE dgwn.
- De Ploeg vzw in St. Truiden (klussen-groen-palettenafdeling): 8 VTE dgwn (bovenop is een uitbreiding goedgekeurd met 7 VTE).
- Gors vzw in Borgloon (Toerisme): 5 VTE dgwn; bovenop is een uitbreiding met 2 VTE goedgekeurd.
- Herk en Mombeek vzw (natuur en groen): 5 VTE dgwn

In het Leadergebied zijn een 60 VTE tewerkgesteld in een erkende sociale werkplaats of 11 % van het totaal aantal doelgroepwerknemers in Limburg.

Volgende sociale werkplaatsen zijn niet gevestigd in de regio maar hebben wel een actieve werking in het Leadergebied:

- Kringloopcentrum De Koop vzw met afdelingen in Tongeren (10 VTE)
- Kringwinkel Okazi met afdeling in St. Truiden
- Groenwerk vzw uit Lummen met afdeling in Zuid-Limburg (natuur en groen): 25,5 VTE
- Natuur en Landschapszorg (Natuurpunt) (natuur en groen)
- Labor vzw: experimenteel project in een rusthuis te Bilzen via het Limburgplan (logistieke taken): 5 VTE

De BEWEL met zetel te Diepenbeek, heeft een afdeling in Tongeren en in St.-Truiden. Het betreft over heel Limburg een tewerkstelling van 1700 personen in Limburg (totaal 10 vestigingen). In de afdeling in Tongeren zijn +/- 103 en St. Truiden +/- 141 personen met een arbeidshandicap aan het werk.

Lokale diensteneconomie

In de lokale diensteneconomie is het de bedoeling "diensten" op te zetten die werkgelegenheid creëren door aan lokale behoeften (zowel individueel als collectief) te beantwoorden en die op een participatieve wijze een maatschappelijke meerwaarde creëren door het duurzaam ondernemen na te streven.

Deze nieuwe werkvorm situeerde zich de voorbije jaren vooral op het experimentele vlak maar wordt de komende jaren verder uitgebouwd. Organisaties actief in de regio zijn: Isis vzw (met afdeling in Zuid-Limburg), PWA Alken vzw, toerisme-project in Gors-Opleeuw, toerisme-project in Voeren, Buurtproject stad Bilzen, Rimo in Bilzen. De activiteiten situeren zich in seniorenassistentie, sociaal toerisme, groenonderhoud en klusjes en dorpsrestaurants. Vanaf maart 2008 werken deze organisaties binnen het decreet Lokale Diensteneconomie waardoor de experimenten omgezet worden in duurzame jobs. Behalve Isis vzw betreft het vooral zeer kleinschalige initiatieven. In totaal stellen deze buurtdiensten ongeveer een 15-tal VTE te werk in de regio.

Sectorieel is de sociale economie in Haspengouw voornamelijk ontwikkeld in volgende bedrijfsactiviteiten: toerisme, groen, diensten aan personen, milieu en recyclage, land- en tuinbouw, toelevering.

Andere vormen van gesubsidieerde tewerkstelling

Volledigheidshalve moeten we ook opmerken dat er nog andere vormen van gesubsidieerde tewerkstelling zijn die niet onmiddellijk tot de sociale economie gerekend worden maar wel belangrijke werkverschaffers zijn voor doelgroepwerknemers:

- de werkervaringsbedrijven (Wepplus), gericht op doorstroming na 1 jaar werken naar het regulier circuit
- de tewerkstelling via de OCMW's in de maatregel "art 60"
- de dienstenchequebedrijven: Een 15-tal dienstenchequebedrijven is gevestigd in Zuid-Limburg, een groter aantal is actief in het gebied. De dienstenchequebedrijven omvatten een breed continuüm van bedrijfsvormen, van uitzendkantoren, schoonmaakbedrijven tot vzw's, thuiszorgdiensten, OCMW's en PWA's. Zij hanteren verschillende doelstellingen op het vlak van de tewerkstelling van doelgroepwerknemers, het bedienen van specifieke doelgroepen, enz. Binnen de dienstenchequebedrijven zijn in de regio ook een 10-tal strijkwinkels met dienstencheques actief.

Voor personen die niet terecht kunnen in het reguliere of het beschermde circuit zijn er nog de arbeidszorginitiatieven. In het Leadergebied wordt arbeidszorg aangeboden bij Intesa/Ago te Borgloon, 't Heft vzw Sint-Truiden, De Wroeter in Kortesseem, Wiric vzw in Sint-Truiden en de Ploeg vzw Sint-Truiden.

De potentiële doelgroep sociale economie in Haspengouw

Er is een ruime groep van werkzoekenden binnen de werkzoekendenpopulatie die in aanmerking komt voor de sociale economie maatregelen. Volgende cijfers geven een indicatie, ze zijn gebaseerd op de werkloosheidscijfers van de regio Zuid-Limburg (cijfers 12/2006 Bron Akcelplus):

- 3.820 van de 6.307 werkzoekenden, dus meer dan de helft, combineren twee risicofactoren, nl. langdurige werkloos en kort geschoold. Ze komen in de regio in aanmerking voor het statuut van invoegwerknemer of een project in de lokale diensteneconomie.

- 431 werkzoekenden zijn zeer langdurig werkloos, nl. meer dan 5 jaar én zijn laaggeschoold: zij komen in aanmerking voor een sociale werkplaats

In verhouding tot de rest van Limburg kent het Leadergebied Haspengouw minder sociale economie initiatieven. Het aanbod is dus in verhouding kleiner. Een mogelijke oorzaak hiervan is het plattelandskarakter van het gebied hetgeen maakt dat de doelgroepwerknemers mobiliteitsproblemen hebben. Voorbeeld hiervan zijn de dienstenchequebedrijven die moeilijker te realiseren zijn in een woongebied met uitgestrekt karakter dan in een stedelijke context.